

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
_____ Вишневецька С.В.
«___» _____ 2020 р.

КВАЛІФІАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»
ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«Правознавство»

Тема: «Організаційно-правові заходи діяльності органів пробації України»

Виконавець: студент 2 курсу, групи ПР-201 Мз Мамедов Емін Асіфович

Керівник: к.ю.н., професор кафедри Біленчук Петро Дмитрович

Київ-2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Юридичний факультет
Кафедра кримінального права і процесу
Освітньо-професійної програми «Правознавство»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Вишневецька С.В.
«_____» _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Мамедова Еміна Асіфовича

1. Тема роботи «Організаційно-правові заходи діяльності органів пробації України», затверджена наказом ректора від 24 вересня 2020 р. № 1771/ст.
2. Термін виконання захисту роботи: з 05 жовтня 2020 р. по 13 грудня 2020 р.; з 21 грудня по 27 грудня 2020 року.
3. Вихідні дані роботи: монографічна наукова література, нормативно-правові акти, нормативно-правові акти міжнародного характеру, узагальнення судової практики.
4. Зміст пояснювальної записки: аналітичний огляд юридичних джерел з тематики диплому. Дослідження інституту пробації в системі кримінальної юстиції України, визначення шляхів вдосконалення організаційно-правових заходів діяльності органів пробації України, на основі аналізу чинного законодавства України, наукової літератури та статистичних даних.

5. Календарний план-графік

№ пор	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	Вибрати тему кваліфікаційної роботи	до 01.10.2020	виконано
2	Затвердити тему і план роботи у наукового керівника	до 05.10.2020	виконано
3	Визначити статистичну, інформаційну базу дослідження скласти бібліографію	до 26.10.2020	виконано
4	Оформити і обговорити з науковим керівником перший розділ роботи	до 30.10.2020	виконано
5	Оформити і обговорити з науковим керівником другий розділ роботи	до 11.11.2020	виконано
6	Оформити і обговорити з науковим керівником третій розділ роботи	до 20.11.2020	виконано
7	Доопрацювати роботу, оформити її кінцевий варіант	до 29.11.2020	виконано
8	Отримати відгук керівника та рецензії	до 05.12.2020	виконано
9	Підготувати доповідь на захист	до 10.12.2020	виконано

6. Консультанти з окремих розділів

Розділ	Консультант (посада, П.І.Б.)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Консультанти з окремих розділів не залучались			

7. Дата видачі завдання: 05.10.2020 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

к.ю.н., професор кафедри кримінального права і процесу Біленчук Петро Дмитрович

_____ (підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ Мамедов Емін Асіфович

(підпис)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Організаційно правові заходи діяльності органів пробації України» 101 сторінка, 95 використаних джерел.

ТЕОРЕТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин, які склалися через впровадження і застосування пробації в системі кримінальної юстиції України.

Метою дипломної роботи є теоретичні, правові та організаційні засади інституту пробації в системі кримінальної юстиції України, та формулювання відповідних висновків, та практики їх застосування у відповідності до європейських стандартів у цій сфері.

Методи дослідження: діалектичний; історичний; індукції; порівняльно-правовий; формально-логічний метод.

Ґрунтуючись на зведенні до мінімуму кримінального рецидиву та ідеї ефективного виправлення засуджених, цей інститут сприяє реінтеграції особи правопорушника в суспільство, запобіганню злочинності, зменшенню навантаження на органи кримінальної юстиції. Світова практика показала свою дієвість.

Матеріали дипломної роботи рекомендується використовувати у правозастосовній практиці, навчальному процесі та підготовці проектів нормативно-правових актів.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІЗАСАДИ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ	10
1.1. Національне законодавство як джерело кримінально-виконавчого права	10
1.2. Мета кримінально-виконавчого законодавства України та особливості її реалізації залежно від виду покарання	15
1.3 Постпенітенціарна пробація: зарубіжний досвід та перспективи впровадження в Україні	29
РОЗДІЛ 2. ФАХОВА КОМПЕТЕНЦІЯ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ УКРАЇНИ	36
2.1. Наукові засади комунікативних навиків та невербальних засобів спілкування.....	36
2.2. Психологічні особливості суб'єктів пробації	48
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА МОДЕЛІ РЕФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ УКРАЇНИ.....	60
3.1. Шляхи удосконалення реформування пенітенціарної системи України на основі зарубіжного досвіду	60
3.2. Ювенальна пробація: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні.....	67
3.3. Жінка як суб'єкт відбування покарання	75
3.4. Міжнародна практика реалізації пробаційних програм.....	80
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ВСТУП

Актуальність теми. Висвітлює важливість становлення служби пробації в Україні. Конституція України проголошує Україну правовою державою, у якій права та свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Твердження і забезпечення прав і свобод людини та громадянина є головним обов'язком держави. Визначається в Україні та діє принцип верховенства права. Тим паче права і свободи людини та громадянина не існують ізольовано, а існують в тісному зв'язку та взаємозалежності передусім з правовими та соціальними інститутами. Отже розвиток України, саме як демократичної, соціальної та правової держави потребує реформування кримінально-виконавчого законодавства завдяки подальшим імплементаціям у вітчизняну правову систему загальноновизнаних міжнародних стандартів у цій сфері, зокрема, інституту пробації, як гуманізаційної складової кримінально-виконавчої політики, до основи якої закладено індивідуалізований підхід для попередження злочинів, реабілітації та ресоціалізації, а також посилення інституційної спроможності всієї системи кримінальної юстиції.

Так, правопорушення котрі вчиняються громадянами, будучи частиною соціуму, зазвичай провокуються тими або іншими обставинами. Тому особа яка вчинила не тяжкий злочин та усвідомила свою провину не повинна бути ізольована, і мати можливість сумлінно працювати для виправлення своєї помилки. Найважливіший фактор в роботі служби пробації, це елемент соціальної реабілітації засуджених та зменшення економічного навантаження на суспільство та державу. Реформи у системі пробації наближають Україну до «європейських стандартів».

Станом на сьогодні, контроль за виконанням таких покарань покладено на кримінально-виконавчу інспекцію Державної кримінально-виконавчої служби. Отже, з цього ми бачимо додаткові навантаження на кримінально-виконавчу інспекцію, саме переорієнтація її діяльності стосовно виконання соціально-попереджувальних функцій створює питання про доцільність утворення служби пробації.

Розкриваючи дану тему ми проаналізували досвід передових країн Європи, які показали, що виконання альтернативних видів покарань покладено на спеціалізовану державну службу, що не входить до компетенції та сфери управління поліції та в'язниць, це – служба пробації.

Отже, вивчаючи зарубіжний досвід у сфері пробації, усвідомлюючи її необхідності, це дозволяє нам наблизитись до її законодавчого закріплення та створення відповідної служби, що в свою чергу виконувала усі види покарань, що не пов'язані з позбавленням волі.

Загалом пробація полягає у встановленні нагляду за засудженим з покладенням на нього певних обов'язків та обмежень, не застосовуючи його ізоляцію від суспільства.

Мета і завдання дипломної роботи. Головна мета дипломної роботи розкрити діяльність та функції служб пробації, що полягає в захисті суспільства, а також попередженні повторних злочинів, та сприянні реінтеграції особи правопорушника в суспільство. А також доцільність створення служб пробації в Україні, що аргументується створенням якісних нових підходів до виправлення засуджених, не лише шляхом їх утримання у місцях позбавлення волі, а із застосуванням альтернативних видів покарань та подальшої їх адаптації у суспільстві.

Отже, для досягнення поставленої мети в магістерській роботі були вирішені такі завдання:

- окреслити соціально-правові передумови впровадження інституту пробації в систему кримінальної юстиції України;
- проаналізувати зарубіжний досвід функціонування пробації з системою кримінальної юстиції України;
- сприяння інтеграції злочинця в суспільстві, формування у нього поваги до соціальних та правових норм;
- участь потерпілого в кримінальному процесі та відновлення справедливості стосовно захисту його прав;

- захист суспільства завдяки ефективному застосуванню альтернативних видів покарань;
- зменшення ризику вчинення повторних злочинів.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають у сфері виконання кримінальних покарань, та альтернативні види покарань із застосуванням пробації в системі кримінальної юстиції України.

Предмет дослідження – пробація як альтернативний захід виду покарання у кримінально-виконавчому законодавстві.

Методологічною основою роботи є такі загальнонаукові та спеціальні методи пізнання:

- діалектичний - застосовувався в межах аналізу змісту понять «ресоціалізація», «виправлення», «альтернативні позбавленню волі покарання», «система покарань», в розвитку та взаємозв'язку;
- історичний – у контексті огляду історичного розвитку законодавства про пробацію;
- індукції – мав на меті виділення найважливіших рис поняття та змісту пробації;
- порівняльно-правовий використовувався при кримінально-правовому забезпеченні регулювання інституту пробації в окремих країнах Ради Європи та системі кримінальної юстиції України;
- формально-логічний використовувався при аналізі тексту статей КК України, КПК України та КВК України, які стосуються предмету дослідження;

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дана робота є комплексним дослідженням застосування альтернативних видів покарань в Україні. Розглянуто інститут пробації в системі кримінальної юстиції як один із альтернативних видів застосування покарань до засуджених або осіб які звільненні з місць позбавлення волі. На основі цих досліджень сформовані висновки та пропозиції які виносяться на захист.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що аргументовані та сформульовані в дипломній роботі, висновки та рекомендації можуть бути використані у процесі дослідження альтернативних видів покарань в системі кримінальної юстиції України; у навчальному процесі – під час викладання курсу «Кримінально-виконавче право України» та «Кримінальне право. Загальна частина»; у законотворчій діяльності – для вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи становить 101 сторінка, використаних джерел – 95 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ.

1.1. Національне законодавство як джерело кримінально-виконавчого права.

Перш за все, що нам потрібно розуміти пед джерелами будь-якої галузі права, це традиційно нормативно-правові акти, які в свою чергу в сукупності формують цілу систему норм права в конкретній галузі права. У широкому розумінні, кримінально-виконавче законодавство являє собою систему нормативно-правових актів які містять норми кримінально виконавчого права. Щодо кримінально-виконавчого права то до його джерел відносяться всі нормативно-правові акти, які регулюють питання виконання і відбування кримінальних покарань особами, засудженими судами України, а тим паче правовідносини, які виникають у зв'язку з виконанням і відбуванням кримінальних покарань та під час діяльності кримінально-виконавчої системи. Це акти органів влади і управління, які регулюють весь комплекс суспільних відносин, які виникають у процесі та з приводу виконання й відбування кримінальних покарань та застосування засуджених засобів виправлення і ресоціалізації.

Юридичною основою розвитку кримінально-виконавчого права як базовим є Конституція України яка закріплює в статтях 19, 64, 92, 106 норми, які мають безпосереднє відношення до кримінально-виконавчого права [1]. Тобто, Конституція як нормативний акт, норми якого є найвищими у державі та мають пряму дію, регулює питання правового статусу засуджених осіб, визначає принцип законності для органів та установ виконання покарань. Розділом II Конституції України передбачено більшість прав, свобод та обов'язків людини й громадянина, які повною мірою поширюється і на засуджених. Також хочу звернути увагу, щовідповідно до частини третьої статті 63 Конституції України встановлено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду. У пункті 14 статті 92 Конституції України йде мова про діяльність органів і установ виконання покарань у цілому. Отже, як встановлено основним Законом, що лише виключно законами України визначається діяльність та організація органів та установ виконання

покарань, також потрібно не забувати, що лише Законом України оголошується амністія частина третя статті 92 Конституції України.

В установах виконання покарань здійснюються різні види діяльності, визначені цілями покарання, сформульованими в частинідругій статті 50 Кримінального кодексу України (далі — КК України, ККУ) й обумовлені завданнями органів і установ виконання покарань [2].

Перейдемо до головного ж закону, який регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань, це Кримінально-виконавчий кодекс України (далі – КВК України, КВК), який був прийнятий Верховною Радою України 11 липня 2003 року та набув чинності з 1 січня 2004 року [4].

Отже, КВК України складається із двох частин Загальної та Особливої, також він містить і прикінцевіположення. Загальна та Особлива частини КВК України поділяються на п'ять розділів, які складаються з 26 глав, що містять 166 статей. Розділ перший містить в собі норми, які насамперед визначають загальні положення кримінально-виконавчого законодавства, а саме: правовий статус засуджених,саму систему органів і установ виконання покарань, також регулює питання нагляду й контролю за виконанням покарань і участі громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Регулювання питання виконання покарань, які не пов'язані із позбавленням волі відносяться до другого розділу, у розділі третьомуйде мова про виконання покарання у виді позбавлення волі, розділ четвертий — виконання покарання у виді довічного позбавлення волі. А вже питаннями звільнення від відбування покарання, допомоги особам, які звільнені від відбування покарання, контролю і нагляду за ними присвячений розділ п'ятий. Регулювання питання введення в дію КВК України регулюється вже прикінцевими положеннями.

Стаття 2 КВК України вказує нам, що кримінально-виконавче законодавство складається не лише з КВК, а також і з інших актів законодавства та важливе значення в правовому регулюванні самого процесу виконання покарань відіграють чинні міжнародні договори. До таких документів слід віднести: Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод[5]; Європейські пенітенціарні

правила, в редакції від 11 січня 2006 р.[6]. Відповідно до статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, визначеному для норм національного законодавства [7].

Також доречно згадати про Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року, який регулює відносини, які виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини [8]. Саме цей суд є дієвим механізмом впровадження міжнародних стандартів у практику виконання кримінальних покарань в Україні.

Отже, кримінально-виконавче право на цей час має своїми законами та підзаконні нормативні акти, які регулюють вказані вище питання у кількості більше 200. Також деякі мають гриф «ДСК» через що недоступні для публічного вивчення та аналізу.

Основною метою кримінально-виконавчого законодавства є звісно захист інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, а також запобіганню вчинення нових злочинів як самими злочинцями, так і іншими особами. Також в його меті полягає запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими. Це наведено в частині першій статті 1 КВК України.

Як ми бачимо з цього випливає визначення, що одним із основних напрямків виконання покарань є здійснення виправлення та ресоціалізації засудженої особи. Але також хотілося б наголосити на зовсім незрозумілому трактуванні законодавця, а саме що також метою кримінально-виконавчого законодавства є запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими. Тобто випливає значення, що поводження із засудженими є, фактично, нормою, яку необхідно запобігти або попереджувати?

Отже, зараз ми маємо наступне, Україна тримає курс на інтеграцію до Європи і однією із реформ стала державна кримінально-виконавча служба, адже реалізація

курсу передбачає приведення норм і стандартів внутрішнього життя нашого суспільства у відповідність до норм і стандартів Європи.

Одним із шляхів сприяння процесу гуманізації кримінально-виконавчої системи є впровадження елементів пробації, подальше вдосконалення діяльності установ виконання покарань шляхом створення умов для виправлення та ресоціалізації засуджених, здобуття ними освіти та набуття професії, їх соціальної адаптації в суспільстві.

На сьогоднішній день в Україні зроблено певні кроки у напрямку створення національної моделі пробації як на рівні наукового супроводу таких реформ, так і в законодавчому забезпеченні.

Основний документ, що визначає мету, завдання, підстави, а також види пробації, правовий статус персоналу органу пробації та суб'єктів пробації, є Закон України «Про пробацію», який був прийнятий 05 лютого 2015 року та введений у дію 28 серпня 2015 року [9].

Розвиток системи пробації в Україні забезпечує Міністерство юстиції України відповідно до Закону України «Про пробацію» і також Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [10], Національної стратегії у сфері прав людини [11] та Стратегічного плану діяльності Міністерства юстиції України до 2020 року [12]. Утворення державної установи «Центр пробації» з підпорядкуванням їй уповноважених органів з питань пробації надасть можливість удосконалити організаційну структуру, механізм використання фінансових, матеріальних і технічних умов функціонування органів пробації для ефективного виконання поставлених завдань [13]. Попри позитивну оцінку вітчизняної системи пробації як з боку вітчизняних науковців і практиків, так і міжнародних експертів, нетривала практика застосування норм законодавства надала можливість виявити низку прогалин та недоліків, які ускладнюють належне функціонування системи пробації, а тому потребують негайного усунення.

Закон України «Про пробацію» розроблявся з урахуванням європейських стандартів пробації. На орган пробації України покладено дев'ять із дванадцяти

функцій служб пробації, які визначені Правилами Ради Європи про пробацію, а саме:

- доповідь суду про особу обвинуваченого;
- громадські роботи;
- оцінка ризику вчинення повторного злочину;
- індивідуальне планування роботи
- заходи виховного характеру
- оцінка результатів реалізації запланованих заходів
- допомога в соціальній адаптації
- надання повноважень персоналу щодо мотивації засуджених до

виконання обов'язків

- профілактика злочинності (взаємодія із зацікавленими організаціями);

(за виключенням програм відновного правосуддя, роботи з потерпілими від злочинів, засудженими-іноземцями та умовно-достроково звільненими від покарання у виді обмеження або позбавлення волі) [14].

Також, укази Президента України: – «Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України» від 08 листопада 2012 р. №631/2012 [15]; – «Про Положення про порядок здійснення помилування» 21 квітня 2015 р. №223/2015 [16].

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України: – «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 26 квітня 2017 р. № 294 [17]; – «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах» від 01.04.2004 р. №429 (в редакції постанови Кабміну від 10 листопада 2010 р. №1042) [18]; – «Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України» від 13 вересня 2017 р. № 654-р [19].

У зв'язку з ліквідацією Державної пенітенціарної служби відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» від 18 травня 2016 р. № 343

на Міністерство юстиції України було покладено завдання і функції з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації [20].

Основні нормативні акти організаційного характеру у сфері регулювання процесу виконання-відбування покарання, а також з питань реалізації пробації затверджуються наказами Міністерства юстиції України.

У таких документах розкрито значну частину процедурних моментів виконання-відбування покарань, пов'язаних з питань пробації. Вони є обов'язкові для виконання персоналом пробації, а також іншими особами, які відвідують ці установи. Базуючись на положеннях КВК України і розвиваючи їх, вони більш чітко регламентують порядок прийняття засуджених до установ виконання покарань [93]:

- основні права та обов'язки засуджених;
- придбання засудженими продуктів харчування, предметів першої потреби, отримання ними посилок, передач, бандеролей;
- листування засуджених, користування глобальною мережею Інтернет, побачення з родичами та іншими особами; питання праці, організації соціально-виховної роботи, матеріально-побутового забезпечення та медичного обслуговування засуджених, нагляду за ними;
- особливості зміни умов тримання засуджених до позбавлення волі;
- застосування до засуджених заходів заохочення та стягнення, фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї, регулюють питання відвідування установ виконання покарань, тощо.

1.2. Мета кримінально-виконавчого законодавства України та особливості її реалізації залежно від виду покарання.

Відповідно до частини першої статті 1 КВК України основною метою кримінально-виконавчого законодавства є порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими

особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Основною метою на нашу думку має бути ресоціалізації засуджених та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами. Адже найголовніше, щоб особи не скоювали нові кримінальні правопорушення.

Розглянемо ж види покарань без позбавлення волі, які направленні більше на ресоціалізацію засуджених, та їх особливості:

- у виді штрафу та конфіскація майна
- у виді виправних робіт
- у виді громадських робіт
- у виді обмеження волі і арешту

Виконання покарань у виді штрафу та конфіскація майна. По перше розглянемо що таке штраф. Штраф це обов'язок сплатити засудженим суму грошових коштів, яка визначена у обвинувальному вирокі суду, до державного бюджету. Відповідно до статті 53 КК України покарання у виді штрафу визначається наступним чином: Штраф — це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині Кримінального Кодексу, з урахуванням положень частини другої цієї статті (стаття 53 КК України). В частині другій ми бачимо порядок визначення розміру покарання у виді штрафу, а сам вже розмір штрафу для засудженої особи визначається судом в залежності від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного. Цей розмір знаходиться в межах від тридцяти (30) неоподаткованих мінімумів доходів громадян (далі – нмдг) до п'ятдесяти тисяч (50 000) нмдг. Також зазначимо, що сума штрафу, яка призначається судом, не може бути меншою від завданого розміру майнової шкоди, або отриманого в наслідок злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті Особливої частини КК України. Також, у разі якщо особа не здатна сплатити штраф у місячний термін, то суд з урахуванням майнового стану засудженого може призначити сплату штрафу частинами в термін до одного року.

Таким чином ми бачимо, що зміст покарання у вигляді штрафу полягає у обмеженні майнових прав засудженого. Тобто в результаті скоєння кримінального проступку особа зазнає майнових втрат. Сам штраф як покарання може бути призначений як основний вид покарання так і додатковий до інших кримінальних покарань. Відповідно до статті 26 КВК України визначений порядок виконання штрафу.

Які можуть бути наслідки несплати штрафу? Насамперед потрібно зазначити, що засуджена особа яка має сплатити штраф, ухиляється від його сплати, як основного покарання, тоді вона притягується до відповідальності по статті 389 КК України. В цій статті (389 КК України) встановлена відповідальність для засудженого який ухиляється від покарання, яке не пов'язане з позбавленням волі. Тож, ухиляння від сплати штрафу буде каратися виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на той самий строк. Але аналізуючи статтю 53 КК України ми дійшли висновку, що кримінальне правопорушення за ухиляння від сплати штрафу менш суспільно небезпечне, чим несплата штрафу, яка кваліфікується як кримінальне правопорушення відповідно до статті 53 КК України. Тому що ця стаття (53 КК України) передбачає можливість заміни несплачених сум штрафу на покарання у виді позбавлення волі, тим паче на великі строки. Отже положення статті 53 КК України є трішки дивним.

Щодо конфіскації майна, хотілося б наголосити на такому, що конфіскація майна не є компенсацією шкоди або отриманням грошей від продажу\реалізації арештованого майна засудженого. Основна мета цього покарання це позбавлення засудженого майна яке йому належить. Звичайно майно яке вилучили у засудженого скоріше за все буде реалізовано шляхом продажу або передане у користування або власність держави, але потрібно звернути увагу, що цей факт є вторинним.

Через що законодавець звертає увагу, що конфіскація майна встановлюється лише за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини і може бути призначено лише у випадках передбачених в Особливій частині КК України.

Виконання покарання у вигляді конфіскації, здійснюється Державною кримінально-виконавчою службою, як зазначали ми раніше ці функції покладені на

Міністерство юстиції України. Цей процес регулюється та визначається КК України, КВК України та Законом України «Про виконавче провадження» (далі – ЗУ «Про виконавче провадження») [21].

Згідно з статтею 62 ЗУ «Про виконавче провадження» виконання рішень про конфіскацію майна здійснюється органами державної виконавчої служби в порядку, встановленому цим Законом.

Отже, виходячи з даного виду покарання ми бачимо, що основна мета це вплив на майновий стан засудженого через державну виконавчу службу.

Далі ми розглянемо виконання покарань у виді виправних робіт, це найбільш популярний вид покарання у вітчизняній правовій системі. Адже більше ніж 65% санкцій статей Особливої частини КК України передбачений саме цей вид покарання.

Проаналізувавши сучасні реалії ми дійшли висновку, що на сьогодні цей вид покарання втрачає свої каральні властивості. За останнє десятиліття застосування цього покарання зменшилося майже у двічі. Ми це пов'язуємо з тим, що на сьогодні в наших реаліях він не здатний карати. За приклад візьмемо звичайний вирок суду який набрав законної сили, ми бачимо, що засуджений не відчуває впливу хоча б якогось карального, окрім одного – це відрахування з його заробітної платні. Ці самі відрахування такі мізерні, що сам засуджений може їх навіть не відчувати та й того більше не звертати увагу. Наприклад засуджений працює не на одній роботі, а в декількох місцях або взагалі, як привичною ситуацією є в Україні, влаштований лише на мінімальну заробітну платню або 0.5 тієї ж ставки. Відрахування встановлюються в межах від десяти до двадцяти відсотків, за вирокіом суду. Отже, що ми отримуємо, що даний вид покарання демонструє свою неефективність та нездатність впливати на засудженого. Єдине, що залишається, а також має вплив на засудженого, це статус судимість.

Порядок виконання покарання у виді виправних робіт відповідно до статті 41 КВК України покладено на уповноважений орган з питань пробації. Метою виконання покарання у виді виправних робіт є виправлення та недопущення учинення засудженими нових злочинів та інших правопорушень. На нашу думку

цей метод працював за радянських часів, коли засуджену особу змушували працювати в «інших місцях» без її на те волі. Відповідно до частини першої статті 41 КВК України покарання у виді виправних робіт відбувається на підприємстві незалежно від форми власності за місцем роботи засудженого, тут вбачаються права людини які закріплені в статті 43 в Конституції України, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Отже, раніше каральні властивості виправних робіт були більш сильнішими тому що раніше засуджену особу могли примусити звільнитися з роботи та працевлаштувати на нове місце без врахування на те її згоди. Це правильно називати примусова праця, тому що особу без власної на те думки могли працевлаштувати будь-куди. На сьогодні у зв'язку з тим, що в сучасних умовах не просто так знайти роботу засудженому через відсутність робочих місць, а також потрібно розуміти, що переведення засудженого в інше місце не є доцільним так як можуть виникнути складнощі у відрахуваннях коштів із заробітку засудженого.

У період дії покарання засудженим забороняється без погодження з уповноваженим органом з питань пробації виїжджати за межі України. Термін покарання у виді виправних робіт триває від шести місяців до двох років.

Також, виправні роботи не застосовуються до наступних груп осіб:

- вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною
- до непрацездатних
- до осіб, що не досягли шістнадцяти років, та тих, що досягли пенсійного віку
- до військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України
- працівників правоохоронних органів
- нотаріусів
- приватних виконавців

- суддів
- прокурорів
- адвокатів
- державних службовців
- посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Розглянемо дії органів пробації коли до засудженого мають здійснити покарання у виді виправних робіт. По перше до покарання орган пробації з ним проводить соціально-виховні роботи по індивідуальному плану з урахуванням ризиків повторного вчинення кримінального правопорушення.

Щодо осіб, які стали непрацездатними, після ухвали суду, орган пробації звертається до суду та вносить подання про заміну виправних робіт штрафом, який у порядку, визначений КК України та Кримінально процесуальним законодавством [3]. Якщо засуджена особа жінка стала вагітною, тоді орган пробації вносить подання про її дострокове звільнення від відбування покарання.

Якщо засуджена особа порушує порядок та умови відбування покарання у виді виправних робіт уповноважений орган з питань пробації має можливість застосувати застереження у виді письмового попередження про притягнення до кримінальної відповідальності.

Якщо особа яка ухиляється від відбування покарання у виді виправних робіт може бути притягнута до кримінальної відповідальності за статтею 389 КК України, про що уповноважений орган пробації звертається до правоохоронних органів для відповідного реагування.

Також працівник уповноваженого органу з питань пробації здійснює першочергові розшукові заходи, якщо йому невідоме місцезнаходження засудженої особи.

Україна за останні роки взяла курс на гуманізацію кримінальних покарань до європейських стандартів. Насамперед цей процес повинен розпочинатися ще з судової діяльності, адже саме суд повинен застосовувати покарання як обмеження свободи особи, лише за виключний засіб, коли враховується, тяжкість злочину та його умови, в яких він вчинився, так як сама кара як мета кримінального покарання

не буде досягнута. Через такі умови нам потрібно очікувати від суду все більших альтернатив від позбавлення волі до видів покарань. Як дві альтернативи штраф та конфіскація майна і виправні роботи ми вже розглянули, тож перейдемо до такого виду покарання як громадські роботи.

Згідно з частиною першою статті 56 КК України законодавець нам трактує наступне, що виправні роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Отже ми визначаємо каральний вплив виходячи з цього визначення даного виду покарання на засуджену особу: по-перше наявність судимості, що вже в подальшому може відігравати роль у працевлаштуванні, а тим паче на деякі державні посади, по друге безоплатна праця засудженого, яка в свою чергу має формувати повагу у засудженого до суспільства та суспільних інтересів, що ми маємо на увазі, це та праця яка не приносить користь конкретним особам або установам які потерпіли від злочину, а всьому суспільству. Орган місцевого самоврядування визначає вид таких робіт. Тому пріоритет потрібно надавати суб'єктам які належать до держави або громади. Але О.В. Ткачова зазначає, що громадські роботи можуть відбуватися на об'єктах будь-якої форми власності [22].

Ми не можемо не погодитись із думкою І.А. Клепицького, який зазначив, що неприпустимо відбувати покарання у виді громадських робіт на комерційних підприємствах і використовувати працю засудженого до діяльності яка спрямована на отримання прибутку [23].

По третє, обмеження вільного часу засудженого, адже громадські роботи відбуваються лише у вільний час від роботи чи навчання. Тож виникає питання чи можливо застосувати покарання у виді громадських робіт особі яка не працює та не навчається? Ми дійшли висновку, що можливо, так як у трактуванні законодавця не сказано, що цей вид покарання можливий лише для осіб які працюють або навчаються.

Отже виходить, що таке покарання реалізується лише через працю, тому у нас виникає наступне питання. Чи можливо ресоціалізувати засуджену особу через працю, хіба праця може змінити розсуд засудженої особи до не вчинення

кримінальних правопорушень. Існує безліч думок науковців стосовно цього покарання, деякі вважають, що праця не лише карає, а і виховує засудженого, інші вважають, що праця не має карального впливу. Ми ж дійшли висновку, що на сьогодні в такому вигляді та реалізації такий вид кари як праця окрім карального мотиву, не несе виховного та не ресоціалізує засудженого. Тож, на нашу думку спочатку потрібно проводити бесіду із засудженим, зрозуміти його психологічний стан, подальші мотиви, тим чим на сьогодні займається орган пробації, а вже потім використовуючи вид покарання через громадські роботи (працю) можливо ресоціалізувати засудженого тільки в тому випадку, якщо цю працю він обрав сам та в подальшому через спілкування з засудженим донести до нього, що є і інше життя без злочинної діяльності, яке має суспільно корисний мотив.

Перейдемо до наступного виду покарання у виді обмеження волі та арешту. Для початку арешт за своєю правовою природою нагадує короткочасне позбавлення волі. Відповідно до статті 60 КК України арешт це покарання яке полягає в триманні засудженого в умовах ізоляції і встановлюється на строк від одного до шести місяців. Сам вид покарання у виді арешту являється основним видом покарання який пов'язаний з фізичною ізоляцією засудженого від суспільства.

Відбування арешту здійснюється в спеціальних кримінально-виконавчих установах, арештних домах. На сьогодні в Україні не існує таких арештних домів, тому засудженого направляють до слідчих ізоляторів за місцем засудження.

Арешт фактично за своїми суттєвими ознаками дуже сильно співпадає з позбавленням волі, на це навіть вказує і сам законодавець, зазначаючи: на засуджених до арешту поширюються права, обов'язки, заборони і обмеження, встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

Перше на що ми хотіли би вказати, так це тримання засудженого за місцем засудження, а не за місцем фактичної його реєстрації або його родичів. Ми частково погоджуємось, із думкою Ю.В. Шинкарьовим, що відбування покарання за місцем засудження є цілком виправданим [24]. Ми розуміємо, що з економічної точки зору це більш вигідно для держави, адже не потрібно витратити державні кошти на

переміщення засудженої особи, але не потрібно забувати, що йдеться мова про життя людини та її подальшу долю. Серед більшості вчених-кримінологів існує загальновизнаний факт, завдяки побаченням із близькими, родичами існує більший вплив на виправлення серед засуджених. Але більшість таких висновків пішли від аналізу поведінки засуджених які засуджені до позбавлення волі, хоча ми розуміємо що цей вплив можливий і на засуджених до покарання у виді арешту, адже людський фактор нікуди не дінеться не залежно від виду кримінального покарання.

Як раніше ми зазначали, що особи засудженні до покарання у виді арешту мають такі ж права, обов'язки, заборони і обмеження які встановлені законодавцем для осіб, що відбувають покарання у виді позбавлення волі. Отже, ми хотіли б наголосити, що особи яким призначено покарання у виді позбавлення волі, відбувають покарання у місцях адміністративно-територіальної одиниці де вони зареєстровані або фактичним місце проживання їх родичі відповідно до статті 93 КВК України. Тому ми фактично бачимо, що особи засудженні до покарання у виді арешту не можуть відбувати покарання в інших місцях окрім місця засудження відповідно до Порядку визначення засудженим виду установи виконання покарань, направлення для відбування покарання засуджених до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту, обмеження волі та їх переведення затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 27.02.2017 № 680/7 (далі – Порядок)[25]. Але бувають і винятки як за приклад хвороба засудженого яка має документальне підтвердження або з інших поважних причин, що перешкоджають подальшому перебуванню засудженого в арештному домі. Цей процес здійснюється в межах компетенції міжрегіональною або центральною комісією за поданням адміністрації арештного дому щодо переведення засудженого до арешту з одного арештного дому до іншого арештного дому. Як ми бачимо тут виникає корупційна складова, адже без ініціювання адміністрації, засуджену особу не переведуть до іншого арештного дому.

Розглянемо досвід європейських країн у цьому питанні. Наприклад Кримінальний кодекс Латвії трактує це поняття так, арешт – це короткострокове примусове утримання засудженого в ув'язнені в межах його місця проживання. А в

Іспанії засуджений до покарання у виді арешту відбуває його в закладах, які максимально наближені до місця його проживання [26].

Ми хочемо нагадати, що Україна тримає європейський курс, тому зауважимо, що покарання не повинно нести тільки кару, а й також ресоціалізацію та виправлення засудженого. Більшість досліджень вчених показує великий позитивний вплив на виправлення засудженої особи методом побачень засудженого із рідними та близькими. На сьогодні якщо буди більш реалістичним ми розуміємо, що статки більшості населення є мізерні. Тому більшість близьких людей засудженого фактично не мають можливості часто бачитись із ним через далеку відстань та фінансову складову приїхати до нього в іншу адміністративно-територіальну одиницю де знаходиться засуджений. Доречним можна навести ще один приклад, це ускладнення доїхати до іншої адміністративно-територіальної одиниці де знаходиться засуджений, через карантинні обмеження встановлені Кабінетом Міністрів України спричиненою світовою пандемією коронавірусом (covid-19).

Відповідно до результатів проведених досліджень А.М. Авраменко у 16.4% засуджених осіб до покарання у виді арешту, втрачаються суспільно-корисні зв'язки [27]. Доволі часто злочин відбувається в іншому регіоні, а ніж місце проживання особи яка проживала все життя в якомусь одному регіоні України, а місце вже покарання у виді арешту відбуває у місці злочину. То чому засуджена особа позбавлена права побачень із близькими та рідними? Як передбачив законодавець, засуджений до арешту на строк від 1 до 6 місяців, яка відбуває досліджуваний вид покарання в іншому регіоні, не за фактичним місцем його проживання, не має можливості зустрічатися зі своїми рідними та близькими друзями протягом строку засудження до арешту. Ми розуміємо що такий факт, не може позитивно вплинути на виправлення засудженого.

Отже, ми приходимо до висновку, що такий вид покарання у виді арешту все ж таки більш суворіший, ніж позбавлення волі. Єдине, що позитивне ми можемо побачити так це термін цього покарання, але він ні як не відноситься до ресоціалізації засудженого.

Крім того ми дійшли висновку, що відбування покарання у виді арешту та у виді позбавлення волі більш доцільнішим відбувати за місцем проживання засудженого, адже зв'язок із родичами та близькими друзями все ж таки має позитивний вплив на засуджену особу до збереження його соціально-корисних зв'язків із суспільством та зменшенню негативного впливу оточення у місці відбування покарання.

Щодо покарання у виді обмеження волі, то цей вид покарання у вітчизняне законодавство було запроваджено у КК України. Сам зміст покарання у виді обмеження волі закріплено у частині першій статті 61 КК України, а саме покарання у виді обмеження волі полягає в тому, що засуджену особу тримають у кримінально-виконавчих установах відкритого типу, які не ізолюванні від суспільства та за умови, що за нею буде здійснюватися нагляд з обов'язковим залученням засудженої особи до праці. Відповідно до частини другої статті 61 КК України обмеження волі встановлені від одного до п'яти років. Також, у частині третій статті 61 КК України ми бачимо наведений перелік осіб, щодо яких такий вид покарання не может бути застосований, це:

- неповнолітні;
- вагітні жінки і жінки, що мають дітей віком до 14 років;
- особи, що досягли пенсійного віку;
- військовослужбовці строкової служби;
- інваліди 1 та 2 груп.

Згідно з частиною першою статті 56 КВК України особи, які засуджені до обмеження волі, відбувають покарання у виправних центрах, як правило, у межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до їх місця проживання до засудження. Яким ми зазначали вище, що відбування покарання засудженої особи в адміністративно-територіальному окрузі в якому особа проживає є більш доцільно та має позитивний вплив на засудженого.

Щодо порядку та умови відбування покарання у виді обмеження волі, вони визначені частиною другою статті 59 КВК України, а саме засуджені мають право:

- носити цивільний одяг, мати при собі гроші та цінні речі, користуватися грошима без обмежень;
- відправляти листи, отримувати посилки (передачі) і бандеролі, одержувати короткострокові побачення без обмежень, а тривалі побаченні – до 3-х діб один раз на місяць;
- користуватися засобами мобільного зв'язку;
- одержувати правову допомогу, передбачену КВК України, для осіб засуджених до позбавлення волі.

Відповідно до частини третьої цієї ж статті (59 КВК України), у деяких певних випадках засудженим може бути дозволено короткочасні виїзди за межі виправного центру.

Щодо обов'язків засуджених, то вони визначені частиною четвертою статті 59 КВК України.

Також засудженим, які за свій час засудження не допускали порушень, а також мають сім'ю, то після відбуття 6 місяців строку покарання є можливість, при постанові начальника виправного центру, бути дозволено проживати за межами гуртожитку разом зі своєю сім'єю, але вони можуть придбати або орендувати житло лише в межах виправного центру. Засуджені які мають такий дозвіл, повинні від 1 до 4 разів на тиждень бути присутніми у виправному центрі для реєстрації.

Як ми бачимо на перший погляд то за своїм змістом цей вид покарання більш прогресивні та гуманні якості, які створюють реальну альтернативу покаранню у виді позбавлення волі на певний строк. Проте, ми не зовсім з цим погоджуємось.

Адже, від початку його запровадження, саме цього виду покарання, український законодавець відвів кримінально-виконавчій системі України дуже мізерний час, а саме лише п'ять місяців, щоб створити необхідні умови які забезпечать практичне застосування покарання у виді обмеження волі. КК України був прийнятий 5 квітня 2001 року, а набрав чинності він 1 вересня 2001 року. Про це ми зазначимо пізніше.

Для початку розглянемо частину першу статті 61 КК України, в якій передбачено обов'язкове залучення до праці, цю категорію засуджених. Як вище

вказували ми, що відповідно до статті 43 Конституції України така норма не суперечить національному законодавству, яка проголошує заборону примусової праці, окрім примусової праці, яка виконується за рішенням суду. Також відповідно до відповідних міжнародних правил, а саме статей 4-1 та 5-1 Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція) проголошено заборону рабства та примусової праці, яка зазначає, що саме поняття «примусова або обов’язкова праця» не поширюється на будь-яку роботу, виконання якої звичайно вимагається під час тримання під вартою, призначеного відповідно з положеннями статті 5-1 цієї Конвенції, або під час умовного звільнення вже з під варті [28]. В свою чергу згідно зі статтею 5-1 Конвенції ми бачимо роз’яснення, що під триманням під вартою, яке віднесено до виконання покарання, необхідно розуміти законне ув’язнення особи після її засудження компетентним судом, тобто позбавлення волі. Таким чином, ст. 4-1 Конвенції передбачає лише два випадки, коли праця в цій сфері (виконання покарання) не вважається примусовою – під час позбавлення волі/арешту або умовного звільнення з ув’язнення. Отже виходить, що існуюча редакція змісту покарання у виді обмеження волі, передбачаючи обов’язкове залучення засуджених названої категорії до праці, прямо порушує вимоги ст. 4-1 Конвенції, що є неприпустимим.

Також ця проблема має не тільки одну сторону. Як ще один приклад, заборону застосування покарання у виді обмеження волі які перераховані у частині третій ст.61 КК України до деяких категорій засуджених, яких ми вказували вище, законодавець, а також окремі вчені пояснюють виключно гуманною турботою держави про збереження фізичного здоров’я найбільш вразливих в цьому аспекті категорій засуджених (неповнолітні, вагітні жінки, пенсіонери, інваліди тощо) шляхом їх безпеки від обов’язкової праці, яка може завдати їм шкоди. Ми здійснивши аналіз санкції норм Особливої частини КК України, що дає нам підстави вести мову, що така постановка питання призводить до безпідставного погіршення правового становища та дискримінації цих засуджених перед законом за різними ознаками (статтю, віком, станом здоров’я, тощо) яка в свою чергу стає всупереч вимогам статті 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і

свободи та є рівними перед законом. Адже питома вага обмеження волі у санкціях норм особливої частини КК України є значною.

Повернемося же до нашого питання чому законодавцю та кримінально-виконавчій службі не було потрібно тривалого часу для створення належних умов для виконання цього виду покарання, і чому передбачена обов'язкова/примусова праця цієї категорії засуджених. Як ми мали думку про новизну та гуманізм покарання у виді обмеження волі, то розглянувши частину шосту розділу II Прикінцеві та перехідні положення КК України, стає ясно, що як передбачає цей розділ, осіб, які відбувають покарання за вироком суду у виді позбавлення волі на строк до п'яти років в колоніях-поселеннях, вважати такими, які відбувають покарання у виді обмеження волі, передбачене статтею 61 КК України. Виходячи з цього ми розуміємо, чому законодавцю та кримінально-виконавчій службі не було потрібно багато часу для створення належних умов для виконання цього виду покарання, а також чому передбачена обов'язкова/примусова праця засуджених цієї категорії. Виходячи з цього нам стає зрозумілу, що законодавець та кримінально-виконавча служба знайшли для себе взаємовигідний варіант вирішення проблеми змінивши назву на «виправний центр», адже відповідно до статті 11 КВК України вже виправна колонія-поселення не передбачала такого виду установи.

Особи засуджені до цього покарання які утримуються вже вважаються такими, що відбувають покарання у виді обмеження волі, хоча по суті порядок і умови відбування покарання за своєю сутністю продовжують залишатися позбавленням волі у виправно-трудовах колоніях-поселеннях, що раніше передбачалось відповідними нормами.

Ми доходимо висновку, що по-перше насправді порядок і умови відбування покарання у виді обмеження волі – це не що інше, як певний симбіоз раніше передбачених Виправно-трудохим кодексом України ВТК: порядку та умов відбування покарання у виді позбавлення волі у виправно-трудовах колоніях-поселеннях та умовного засудження до позбавлення волі (умовного звільнення з місць позбавлення волі) з обов'язковим залученням засудженого до праці. По-друге найголовніше потрібен більш серйозний та тривалий аналіз та доопрацювання

кримінально-виконавчого законодавства, тим чим на сьогодні займається Міністерство юстиції України, впроваджуючи пробацію – адже це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

1.3 Постпенітенціарна пробація: зарубіжний досвід та перспективи впровадження в Україні.

Для початку почнемо із терміну пробація відповідно до Правил Ради Європи з пробації:

- система виконання у суспільстві покарань, призначених правопорушнику, що включає коло заходів виховного впливу, таких як нагляд, контроль та надання допомоги, що мають на меті залучення засудженого до суспільного життя та забезпечення безпеки суспільства.

Відповідно до ЗУ « Про пробацію»:

- система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого

Як видно з цих термінів основа покладена у наглядових та соціально-виховних заходах. З цього вбачається доцільність запровадження окремого нового виду пробації, а саме постпенітенціарна пробація, якою слід вважати здійснення наглядових і соціально-виховних заходів щодо осіб, умовно або достроково звільнених від відбування покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі, осіб, яким покарання замінене більш м'яким, здійснення соціального патронажу щодо осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом.

Сучасні науковці в юридичній літературі наводять різні позиції щодо самого процесу та поняття ресоціалізації. Відомий вчений-юрист М. О. Стручков розглядає

ресоціалізацію як процес, який складається з двох етапів – пенітенціарного коли засуджений перебуває у місцях позбавлення волі та постпенітенціарного коли засуджений звільнений з місць позбавлення волі. До процесу ресоціалізації Стручков відносить і профілактичний вплив на осіб з відхиляючою поведінкою [29].

Також його думку підтримують такі науковці як, Л. А. Жук, О. М. Неживець та А. Х. Степанюк. Вони зазначають, що саме ресоціалізація засудженого є складовою соціально-правовою категорією, адже відбувається оновлення його соціальних зв'язків як під час відбування покарання, так і після.

Отже виходить, що ресоціалізація поділяється на два види: на пенітенціарну та постпенітенціарну. Коротко про пенітенціарну ресоціалізацію – це вироблення в засудженого законослухняної поведінки в установі виконання покарань. Щодо постпенітенціарної то це комплекс заходів який направлений на побутове та трудове влаштування і встановлення зв'язків у звільненої особи, який має на меті його подальшу соціальну реабілітацію після звільнення на волю, у зв'язку з чим засудженому забезпечується відновлення в соціальному статусі та повернення до законослухняного життя [30].

До поняття ресоціалізації засуджених О. М. Жук відносить процес становлення особи, як соціального члена суспільства, який на основі застосування до засудженої особи, здійснюється комплекс правових, організаційних, психологічних, виховних та інших заходів впливу на різних етапах кримінальної відповідальності з метою недопущення здійснення повторних протиправних діянь та повернення її до самостійного загальноприйнятого суспільно повноцінного життя [31].

Одночасно ресоціалізацію як процес формування в особи позитивних рис і якостей, які сприяють шанобливому ставленню до людини, суспільства, праці, норм моралі, звичаїв, традицій і стимулюють правослухняну поведінку, тобто ресоціалізація в такому значенні є своєрідним змістом процесу виправлення, розглядає О. І. Осауленко [32].

Зокрема, такі сучасні дослідники як, Т. А. Мартинюк, О. М. Неживець, С. Ю. Чернета та Л. А. Жук, наголошують на трьох основних етапах ресоціалізації:

- ресоціалізація в місцях позбавлення волі, де відбувається соціальна адаптація засуджених до умов установи виконання покарань;

- підготовка засуджених до звільнення з місць позбавлення волі, оскільки більшість їх (особливо при довгострокових покараннях) не мають житла, професії, зв'язків із сім'єю, родичами, знайомими й близькими, потребують матеріальної, медичної та психологічної допомоги;

- є реабілітація після звільнення з пенітенціарних установ, яка передбачає відновлення соціального статусу, корисних зв'язків, звичок, навичок, трудової кваліфікації, формування позитивного способу життя. Усе це потребує нормальних житлових і побутових умов, працевлаштування, медичної та психологічної допомоги тощо[33].

Таким чином мета інституту пробації як ресоціалізація є ключовим його елементом для виправлення засудженого, відновлення або встановлення соціальних зв'язків у суспільстві.

Також ми погоджуємось із висловлюванням Д.В. Ягунова, він зазначив, що зараз діяльністю всіх служб пробації спрямована, не на ресоціалізація порушників, а саме захист суспільства від правопорушників завдяки їх ресоціалізації[34]. Взагалі сама доктрина кримінально-виконавчого законодавства такі поняття як «виправлення» та «ресоціалізація» відносить до одного з напрямків діяльності органів та установ виконання покарань, які здійснюються у період відбування покарання так і після звільнення засудженої особи.

Не потрібно забувати і про діяльність держави в напрямку гуманізації кримінально-виконавчої системи, адже передумовою впровадження інституту пробації роль держави полягала у приведенні життєдіяльності засуджених у відповідність до фізіологічних, побутових, санітарних, економічних та інших норм. Також, з найбільшої загальної точки зору гуманізм розглядається як світогляд, в якому ідея людини знаходиться в центрі найвищої цінності.

Щодо змісту принципів гуманізму в кримінально-виконавчому праві/законодавстві, то вони тісно пов'язані з положеннями основоного та

найголовнішого Закону – Конституції України, а також міжнародно-правових актів з прав людини та поводження з в'язнями та включає в себе такі елементи як:

- заборону катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання;
- повагу й охорону прав, свобод та законних інтересів засуджених;
- ставлення працівників установ виконання покарань до засуджених з повагою до їх гідності;
- належні умови тримання засуджених;
- соціальну і правову захищеність засуджених;
- особисту безпеку засуджених;
- відповідальність за катування, інше жорстоке поводження із засудженими.

Як зазначає А.Х. Степанюк, з чим ми і погоджуємось, принцип гуманізму стосовно засуджених, які відбувають покарання, ґрунтується на положенні статті 3 Конституції України, в якій декларується людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Він виражається передусім у нормах кримінально-виконавчого законодавства, який визначає права засуджених. У діяльності органів та установ виконання покарань, на думку вченого, вищенаведені норми створені для уявлення про гуманізм в правовій системі як про милосердя, любов до ближнього та людинолюбство.

Завдяки такому розумінню гуманізму виконання покарання як діяльності в якій не позбавлені людяне ставлення до засудженого, то ми здобудемо вищу юридичну силу, спираючись на авторитет закону[35].

Як зазначає О.І. Богатирьова, що у сфері виконання кримінальних покарань, нині процес гуманізації державної політики відбувається за такими напрямками:

1. гуманізація кримінально-виконавчого законодавства;
2. покращення умов тримання засуджених;
3. повернення засуджених до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, захист інтересів особи, суспільства та

держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так й іншими особами.

Із зазначеного доречно підтримати позицію вченого, яка зазначає: ...хоча гуманізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань більше стосується саме виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією осіб (позбавлення волі), однак, у цьому процесі має бути відведено місце, зокрема й забезпеченню дотримання прав людини та громадянина, застосуванню таких заходів виправлення й ресоціалізації, які б не порушували прав і свобод осіб, які відбувають альтернативні покарання або до яких застосовані інші кримінально-правові заходи [36].

Враховуючи вище викладене нам залишається лише констатувати, що перш за все вираження принципу гуманізму стосовно засуджених знаходить у положеннях Конституції України (як Основного Закону), який заклав основу для його відображення в кримінально-виконавчому законодавстві, через КВК України, а також у ЗУ «Про пробацію».

Також, на сьогодні маємо можливість спостерігати позитивний курс постійного вдосконалення законодавства у сфері виконання кримінальних покарань в Україні, а тим самим характеризується динамічний процес її гуманізація.

Наукова дискусія щодо впровадження пробації в систему кримінальної юстиції, допомагає зрозуміти, що також потрібні зміни зі сторони правосуддя та процесу виконання покарань. Більшість науковців останнім часом висловлюються щодо свого розчарування з приводу нашого правосуддя, так як воно має всі каральні ознаки але не як не виховні, це прямо пов'язано з трактуванням кримінального правопорушення як порушення законів держави, а не як спричиненої шкоди окремим особам. Як це завжди було, що каральне спрямування правосуддя розглядається лише з позиції необхідності встановлення провин, та не мають на меті всебічного вивчення та виправлення ситуації. Тим паче в 80% потерпілі від злочину взагалі усуваються від участі в процесі.

В цьому випадку дуже слушно зазначив Марк Умбрайт, потерпілі зазнають подвійного фізичного, морального та матеріального навантаження: по-перше,

безпосередньо від кримінального правопорушення та, по-друге, від встановленого способу побудови правосуддя, який не дає змоги комплексно вирішувати їхні проблеми, вчасно та правильно реагувати на їхні переживання[37].

Чому логічно вбачається необхідність створення нового виду пробації, а саме постпенітенціарної. Адже різні сутнісні функціонального навантаження та завдання на органи пробації в їх роботі з особами, котрі не відбували покарання у виді позбавлення або обмеження волі на певний строк, також особами, котрі покарання відбували, але через свою поведінку та закон отримали статус умовно-достроково звільнених від відбування покарання у виді обмеження чи позбавлення волі на певний строк. Відповідно до статті 10 ЗУ «Про пробацію», сутність наглядової пробації полягає в роботі з особами, які не потрапили безпосередньо до закладів пенітенціарної системи для відбування покарання у виді обмеження або позбавлення волі. Також, робота пробації з такими різними категоріями суб'єктів потребує різного ступеня підготовки персоналу пробації, спеціалізації їх фахового рівня та професійних навичок, передусім соціально-психологічного та виховного впливу на таких осіб. Сама об'єктивність окремого виділення постпенітенціарної пробації має гарне підтвердження міжнародним досвідом і Правилами Ради Європи про пробацію. Як факт, у частині четвертій «Функції служби пробації» передбачено, що служба пробації може виконувати функцію щодо контролю за засудженими після звільнення від відбуття покарання у виді позбавлення волі. В такому випадку пробації потрібно працювати у взаємодії з тюремною адміністрацією, засудженими, їхніми сім'ями та громадськістю для того, щоб підготувати засуджених до звільнення й адаптації їх у суспільстві. Вони повинні встановити контакти з відповідними службами в'язниці для того, щоб допомогти в побутовій і трудовій адаптації засуджених після звільнення.

На нашу думку, основним змістом постпенітенціарної пробації полягатиме в тому, що самі співробітники органів пробації мають, спочатку вивчивши особу злочинця на етапах досудової, наглядової або вже пенітенціарної пробації, розробити чи відкоригувати відповідні пробаційні програми, які дадуть можливість максимально ефективний вплив на поведінку особи з метою її виправлення та

запобігання вчиненню повторного кримінального правопорушення. Сам ж ефективність такого комплексу заходів, яка належить до різних країн до поспенітенціарної пробації, як за приклад можна взяти Німеччину. Увагу на цьому акцентує Л. Тігес, а саме в окремих землях Німеччини такої пробаційної програми, як «Mabis», яка ґрунтується на проєкті «Рівні можливості працевлаштування» [38]. В цьому проєкті передбачено можливість правопорушнику працевлаштуватися при умові співпраці між органами пробації, органами покарання та відповідними службами працевлаштування. Правопорушник в таких умовах співпраці отримує можливість не лише здобути нову професію або підвищити рівень кваліфікації, а фактично замінює відбування покарання обов'язковою, але ніяк не примусовою трудовою діяльністю, тим паче на власний вибір. Тож реалізація саме такої програми цілком відповідає принципам ресоціалізації злочинця та його реінтеграції у суспільстві.

Розділ 2. ФАХОВА КОМПЕТЕНЦІЯ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ УКРАЇНИ

2.1. Наукові засади комунікативних навиків та невербальних засобів спілкування.

Виходячи з методологічних підходів в галузі педагогіки стосовно взаємовідношення «професійної компетентності» та «соціальної компетенції», та враховуючи власний досвід у цій сфері, то фахова компетенція органів пробації потрібно вважати складним інтегральним утворенням, яке містить в собі систему професійних знань, умінь, навичок, професійно-особистісних, індивідуально-психологічних якостей, мотивації, корпоративних цінностей, світогляду та виявляється, розвивається і вдосконалюється під час виконання посадових обов'язків.

Саме тому українські науковці поняття компетентності розглядають як «сукупність знань і вмінь, які потрібні для ефективної професійної діяльності, а саме: вміння аналізувати, використовувати інформацію та передбачати наслідки професійної діяльності [39]. Щодо зарубіжних джерел, то в них сутність компетенції у навчанні передають часто через поняття, як «комплекс умінь», «здатність до..», «готовність до..», «уміння», «спроможність» [40].

Аналізуючи публікації багатьох науковців, які вивчали зміст компетенції органів пробації, ми дійшли висновку, що зокрема вони виділяють такі компетенції, а саме: інформаційно-комунікаційні, організаційні, правові, системні, комунікаційні, інструментальні, соціально-психологічні, міжособистісні, контролюючі, прогностичні, педагогічні, посередницькі компетентності [41].

Ми виходимо з того, що потрібно орієнтуватись на функції, які мають виконувати відповідні працівники, отже розкриваючи зміст професійних компетентностей органів пробації, ми бачимо:

1. У межах наглядової пробації:

- а) здійснення нагляду за засудженими;**
- б) проведення соціально-виховної роботи із засудженими;**

- в) реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- г) направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів;
- д) виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

2. У межах досудової пробації:

- а) підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених;
- б) складання соціально-психологічної характеристики щодо обвинуваченого;
- в) оцінка ризиків вчинення обвинуваченим повторного кримінального правопорушення;
- г) підготовка висновку про можливість виправлення особи без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

3. У межах пенітенціарної пробації:

- а) здійснення заходів з підготовки засуджених до звільнення;
- б) реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Данні функції які зазначені вбачають потрібність формування професійних компетенцій персоналу органів пробації, а саме: знати базові положення кримінальної процесуальної діяльності для налагодження ефективної взаємодії із різними суб'єктами кримінального провадження; вміти діагностувати психологічні стани, які можуть чинити вплив на поведінку особи під час її взаємодії з системою кримінальної юстиції; знати фундаментальні положення кримінологічної теорії та практики запобігання злочинам [93]. Також, зумовлюють про необхідність формування таких професійних компетенцій органів пробації як: знання базових положень кримінально-виконавчого законодавства, що регламентує виконання покарань у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк; знання законодавства України, що регламентує трудове і побутове влаштування осіб, звільнених від відбування покарань у виді обмеження волі або позбавлення волі на

певний строк за обраним ними місцем проживання; вміння організувати взаємодію з різними державними інституціями.

Разом до універсальних професійних компетенцій органу пробації персоналу потрібно віднести також такі: визначати цілі та завдання своєї діяльності та забезпечувати їх виконання; володіти навичками роботи з диференційованими групами суб'єктів пробації; попереджати злочини та адміністративні правопорушення; організувати свою діяльність; комунікативні компетентності; здійснювати пошук нової інформації; забезпечувати необхідний рівень індивідуальної безпеки; оптимізувати дотримуватись особистої безпеки, вживати заходів до забезпечення безпеки суб'єктів пробації. Повинна бути присутність таких основних особистих якостей, як: працездатність, комунікабельність, відповідальність, пунктуальність, здатність до генерування та реалізації ідей, дисциплінованість; вміння проводити мотиваційне інтерв'ю та аналізувати отриману інформацію й виділяти головне; витримка, толерантність, дружелюбність, послідовність, ініціатива, врівноваженість; демонстрація впевненості; вміння подавати приклад іншим; грамотність; дотримання законності; вміння здобувати нові знання; володіння методами самоконтролю; вміння мотивувати суб'єктів пробації до змін; володіння технікою мовлення тощо. Також здійснення аналізу міжнародних стандартів з питань пробації (Правила Ради Європи про пробацію) дає можливість відокремлювати перспективні функції пробації в Україні, через які в кримінально-виконавчому законодавстві України постане необхідність формування нових фахових компетенцій пенітенціарного персоналу.

Ми здійснили аналіз Рекомендації СМ/Рес (2010) Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробації та дійшли свідчень, що наявний перелік із 12 функцій, які можуть виконувати органи пробації про, що ми зазначали в першому розділі. Але при цьому частина з цих функцій не передбачена законодавством України. На даний час органи пробації України не здійснюють такі функції:

- 1) робота з потерпілими;
- 2) відновне правосуддя;
- 3) надання інших доповідей-рекомендацій

- 4) електронний моніторинг;
- 5) допомога в соціальній адаптації;
- б) робота служби пробації із засудженими – іноземними громадянами і з громадянами держави, засудженими за кордоном.

Також, ми хотіли зробити акцент стосовно електронного моніторингу на сьогодні в Україні. В 2019 році було підписано Меморандум про розвиток співробітництва між Державною установою «Центр пробації», Директоратом виправної служби Норвегії (Королівство Норвегія) та Державною службою пробації Латвії (Латвійська Республіка).

Цього дня на цій зустрічі були обговоренні низка питань які зосереджені на питаннях навчання персоналу, проведення фахових тренінгів і наукового супроводу, а також реалізації комунікаційної стратегії. «В роботі ми використовуємо інструменти, розроблені на основі світового досвіду і наукових досліджень. Наша мета – приведення цих інструментів до українських реалій задля досягнення позитивних результатів» – зазначив керівник Центру пробації Олег Янчук[42].

Як зазначав ІманціОревісіус, голова Департаменту аналітики та розвитку Державної служби пробації Латвії, віце-президент Конфедерації європейської пробації, що електронний моніторинг – це найбільш перспективний напрям реформування системи кримінальної юстиції. Цю санкцію в Латвії запроваджено ще влітку 2015 року, за сприяння та технічної підтримки норвезьких експертів.

Саме з питань запровадження системи електронного моніторингу українська пробація прийняла рішення взяти досвід латвійських колег, через реалізацію моделі «BACKDOOR» яка показує гарний результат. Латвійська сторона визнавши важливість співробітництва готова поділитися кращими практиками з найбільш важливих питань у сфері розширення застосування альтернативних санкцій, сприяти у нормотворчих процесах задля впровадження ефективної моделі електронного моніторингу [43].

Стосовно функції щодо надання інших доповідей-рекомендацій, ми з'ясували, що для цієї функції є важливим процес та першочерговість ухвалення низки рішень для його санкцій та заходів. Сам же процес вибору окреслює надання і

потребує наявності інформації щодо соціально-економічного, -психологічного та культурного стану самого правопорушника, також інших даних які надаються суду, поліції та другим зацікавленим органам та інституціям. Беручи до уваги вищезазначене одне із завдань є підготовка письмових, а інколи усних доповідей для органів кримінальної юстиції. Тому, майбутні працівники органів пробації мають володіти компетентностями, стосовно складання пробаційних доповідей, які можуть бути таких форм, як:

- а) доповіді про соціальне обстеження правопорушника;
- б) оціночні доповіді;
- в) консультаційні доповіді щодо рішення, яке має бути винесене органом правосуддя;
- г) досудові звіти;
- д) інформація спеціаліста про особистість правопорушника або затриманого та психологічні обставини вчиненого правопорушення;
- е) стислі доповіді про перебіг пробаційного нагляду, а також про моніторинг різних типів покарань та методів і способів їх виконання, пов'язаних з діяльністю органів пробації.

Працівника органу пробації можливо вважати компетентним тоді, коли він вміє визначати проблеми правопорушника, ступінь ризику скоєння повторних злочинів та готувати доповідь, яка має можливість стати основною для застосування санкцій і заходів судом після судового розгляду та винесення вироку.

Ми здійснивши аналіз національного законодавства та зарубіжного досвіду, дійшли висновку, що підготовка працівниками органів пробації доповідей стосовно можливості дострокового звільнення засуджених до позбавлення волі є досить поширеною практикою[44]. Розглянувши міжнародну практику щодо застосування електронного моніторингу, це нам дає підставу констатувати наступне. За приклад ми наведемо як працює електронний моніторинг в Англії та Уельсі, а саме у двох форматах:

- 1) curfew order (CO) – як самостійне альтернативне покарання або складова іншого альтернативного покарання;

2) home detention curfew (HDC) – як форма звільнення злочинців, які відбувають покарання у виді позбавлення волі та за формальними й особистими ознаками можуть бути звільнені умовно-достроково.

Сполучені штати Америки перебуває понад 150 тисяч осіб під електронним наглядом це переважно особи, які вчинили статеві злочини, домашнє насильство або дорожньо-транспортне правопорушення.

Служба пробації Швеції із застосуванням електронного моніторингу здійснює виконання покарань у вигляді інтенсивного нагляду.

Провівши аналіз зарубіжного досвіду у реалізації такої функції пробації, як надання допомоги в соціальній адаптації, теж свідчить про поширення її в державах-членах Ради Європи, а ось стосовно органів пробації України, то функція допомоги в соціальній адаптації передбачена статтею 11 Закону України «Про пробацію». [45]

Виконання функції та робота служб пробації із засудженими – іноземними громадянами і з громадянами держави, засудженими за кордоном, то ця функція передбачена Правилами Ради Європи про пробацію та є доволі перспективною з огляду на сучасні євроінтеграційні процеси України.

Визначене поняття «фахова компетенція персоналу органів пробації України» слід вважати як тяжке інтегральне утворення, яке охоплює систему фахових знань, умінь, професійно-особистісних, індивідуально-психічних якостей, навичок, корпоративних цінностей та має тенденцію розвитку та вдосконалення в момент виконання службових завдань, які пов'язані із реалізацією функцій органів пробації, дозволило окреслити основні напрями навчальної роботи з майбутніми працівниками органів пробації. Необхідність формування нових професійних компетентностей персоналу органів пробації через імплементацію в законодавство України додаткових функцій органів пробації України, також потребує внесення змін до змісту освітньо-професійних програм, як за приклад:

- знання та вміння застосовувати прийоми, що дозволяють отримувати інформацію про потреби жертв злочинів;
- навички взаємодії з інституціями постпенітенціарної допомоги за умов запровадження постпенітенціарної пробації;

- іншомовні компетентності.

Отже, для того аби допомогти особі припинити вчиняти злочини, нам потрібно зрозуміти причину та мотиви чому вона продовжує робити те, що порушує наші закони. Найбільш поширеним є те, що особи порушують закон ради свого збагачення, наприклад гроші чи інші матеріальні вигоди. З іншої сторони можлива причина як звичка, яку неможливо контролювати, як за приклад: наркотична чи алкогольна залежність; залежність від азартних ігор; застосування жорстокості для вирішення проблем чи задоволення сексуальних потягів. Частіше можливо спостерігати коли це буде комбінація деяких або усіх цих аспектів.

Тож, щоб змусити людей припинити порушувати закон, їх можна ізолювати або змінити їхні думки. Змінити думку людини завжди важче, адже просто сказати людині, що їй потрібно роботи та як їй поводитись – спрацьовує нажаль нечасто та має поганий результат. Орган пробації повинен певним чином допомогти людям захотіти змінитися. Опір – це бар'єр для змін, тому найважливіше для працівника служби пробації це усвідомлення існування цього бар'єру та уникнення його посилення застосовуючи ефективні методи управління ним[46].

Спершу потрібно розуміти, що для працівника пробації основні навчки мають бути відповідні і психо-моторні, а саме:

- 1) зоровий контакт або пильний погляд;
- 2) поза тіла;
- 3) вираз обличчя;
- 4) манери та жести;
- 5) словниковий запас;
- 6) чіткість мови;
- 7) тон голосу.

Адже правильне засвоєння цих навчочок дає працівнику пробації можливість здобути удосконалені прийоми, які сприятимуть успішному інтерв'юванню та консультуванню, котрі є необхідні для застосування молодого законодавства про пробацію.

Працівник органів пробації саме під час служби повинен вірно ставити запитання та роботи це у правильний спосіб. Інколи ці питання будуть простим способом дізнатися певні факти. Більше умінь знадобиться, щоб знайти та змінити мотивацію особи правопорушника.

По-перше розглянемо такий навик як вміння ставити відкриті запитання, адже вони допоможуть застосовувати питання, які сприяють змінами особи правопорушника. Наприклад на закриті питання можна відповісти «Так» або «Ні», а вже на відкриті запитання ми стимулюємо особу правопорушника досліджувати його проблему [47].

Приклад

Закрите питання

Як ви думаєте, чи продовжите скоювати правопорушення?

Як алкоголь впливає на Вашу можливість виникнення рецидиву?

Із Вашою сім'єю все гаразд?

Відкрите питання

Скажіть що спричинило чи може спричинити Ваше потрапляння в неприємну ситуацію у майбутньому?

Яким чином алкоголь має можливість вплинути на Вас із поганої сторони та змусити втрапити у неприємну ситуацію у майбутньому?

Протягом кількох останніх днів чи відбувались у Вас вдома нові події?

Щодо основних принципів мотиваційного інтерв'ювання. Отже, спочатку його використовували, щоб допомогти людям, які мали проблеми з алкоголем, але останнім часом на сьогодні цей спосіб успішно використовують у кримінальній юстиції під час роботи з психічними захворюваннями у багатьох країнах та культурах. На сьогоднішній день проводяться багато численних досліджень, котрі демонструють ефективність мотиваційного інтерв'ювання.

Що ж таке мотиваційне інтерв'ювання – це спосіб роботи, який виник через спостереження за поведінкою успішних працівників, а також спланований та свідомий спосіб спілкування з клієнтами, який заохочує клієнтів знайти рішення

їхніх проблем самостійно та зменшує їх опір. Адже протиставлення проблем розцінюється як мета, але не як спосіб роботи [48].

Мотиваційне інтерв'ювання керується наступними підходами до виконання роботи:

- 1) уникайте спорів і конфронтації;
- 2) проявляйте емпатію;
- 3) відходьте від стандартного способу мислення;
- 4) використовуйте опір;
- 5) підтримуйте віру та надію;
- 6) протиставлення проблем як мета - не як стиль.

Більшість працівників системи пробації зауважують користь цих принципів, але також вони можуть забути про них, якщо вони втомлені, знаходяться під навантаженням чи мають справу зі складним клієнтом як це зазвичай буває. Отже, якщо співпраця з правопорушником була неуспішною, тоді по-перше слід пригадати, який же із даних принципів не було використано.

До основних методів мотиваційного інтерв'ювання слід віднести шість методів, завдяки яким працівник пробації може зрозуміти, що йому роботи в даній ситуації:

- 1) уникати блоків;
- 2) досліджувати протилежність у ставленні до одного й того самого явища/предмета;
- 3) використовувати цикл змін;
- 4) використовувати рефлексію;
- 5) розпізнавати та управляти опором;
- 6) скласти «твердження змін».

Кожен з даних методів є корисним по-своєму, але особливо ефективними вони стають, якщо застосовувати їх водночас – як у грі в шахи. Так само, як і під час гри у шахи, корисно попрактикуватись у кожному методі окремо перед застосуванням усіх водночас [50].

Розглянемо, що робити коли виникає опір клієнта та блоки зі сторони співробітника служби пробації. Так, клієнти можуть застосувати опір, щоб змусити працівника створити блок, при цьому завадивши працівнику зробити те, що він мав зробити. Кожний блок може спричинити опір користувача, ускладнюючи роботу працівника пробації.

Блоки – відповіді працівників, які заважають клієнтам дослідити їхню амбівалентність та знайти вихід із ситуації.

В якості блоків можуть виступити:

- 1) накази, вказівки або команди;
- 2) соромлення, висміювання або нав'язування ярликів;
- 3) поради, пропозиції або пропонування готових рішень;
- 4) попередження або погрози;
- 5) переконування за допомогою логічних аргументів, спори або лекції;
- 6) незгода, засудження, критика або обвинувачення;
- 7) моралізаторство, проповіді, вказування клієнтам на те, що їм «варто робити»;
- 8) згода, підтвердження або похвала;
- 9) заспокоювання, співчуття або втішання;
- 10) інтерпретація або аналіз;
- 11) опитування або зондування;
- 12) відступ, відволікання, жарти або зміна теми.

Працівник пробації який відповів на кожен вияв опору правопорушника перепороною, це в свою чергу, провокує подальший опір до тих пір, поки інтерв'ювання не зазнає краху. Адже, працівники повинні зауважити, коли вони використовують перепони, а тоді подумати над тим, що слід було сказати замість того.

Тепер ми розглянемо когнітивний дисонанс та його поняття і застосування.

Наприклад деякі люди люблять поїсти, але при цьому ненавидять набирати вагу. Інші можуть насолоджуватися алкоголем або курінням, але при цьому хвилюються про негативні його наслідки. Те ж саме відбувається з багатьма

аспектами злочинної діяльності. Амбівалентність – душевний стан, коли людина має двоякі почуття стосовно чогось[51].

Дослідження амбівалентності злочинця має такі переваги:

- 1) підказує працівнику, що допоможе процесу зміни поведінки та що стоятиме на шляху;
- 2) працівники можуть дослідити амбівалентність, використавши схему змін або збалансоване рішення, в залежності від того, що вони чи клієнт вважають кориснішим;
- 3) зменшує опір злочинця, якщо показувати своє розуміння та повагу.

Наприклад, коли особа правопорушник чинитиме опір, розповідаючи, що він не може змінитися, працівник може провести швидке дослідження амбівалентності.

Що саме працівник повинен виконати? Розглянемо певні завдання з кожного його ракурсу, а саме:

- 1) роздум – викликати бажання змінитися, усвідомлення проблем, стурбованість наявною поведінкою, оптимізм щодо змін;
- 2) стадія відсутності усвідомлення проблеми – визначити проблеми, змусити користувача висловити сумніви стосовно даної ситуації – мінімізувати шкоду;
- 3) збереження – збереження зміни поведінки, реінтеграція до суспільства, уникнення рецидивів;
- 4) зміна – допомогти змінити поведінку, розширити кількість скопійованих моделей поведінки ;
- 5) рішення – перейти до плану дій, цілі удачі;
- 6) рецидив – мінімізувати шкоду, зробити висновки з досвіду, почати знову рух по колу.

Потрібно запам'ятати основне, що люди інколи змінюються у гіршу чи кращу сторону, це залежить від того, що могло ще відбутися у його житті. Також потрібно пам'ятати, що існує не лише один цикл їх може бути безліч та виникнути вони можуть у будь який момент [53].

Розглянемо розповсюджений приклад, правопорушник йде на контакт та дійшов рішення стосовно вживання алкоголю, але все так же перебуває на етапі відсутності усвідомлення самої проблеми яка виникла з домашнім насиллям. В цій ситуації працівник пробації повинен взяти на себе виконання різних завдань по відношенню до кожної проблеми.

Одним з найвпливовіших методів застосування при роботі з правопорушником ми зазначимо «Рефлексію» – це коли ми допомагаємо людині змінити свою поведінку. Зазвичай цей метод допомагає набагато глибше зрозуміти поведінку ніж у випадку з прямим ставленням запитань. Як зазначають науковці залежно від завдання, 75% інтерв'ювання має складати рефлексія, а вже самі запитання лише 25%, але на сьогодні працівники в основному застосовують майже 100% часу на опитування і вже зовсім трохи на саму рефлексію.

Ми розуміємо, що для більшості працівників пробації рефлексія здається парадоксальною та складною, але потрібно розуміти наскільки вона важлива та чому так необхідно розвинути та застосувати ці навички.

Щоб сформулювати твердження під час рефлексивного слухання потрібно розуміти чи правильно працівник пробації зрозумів, що саме сказав чи хотів сказати правопорушник.

Для прикладу ми розкажемо про три основні кроки до рефлексивної практики, а саме:

1. Потрібно уважно слухати, що та як каже людина.
2. Принагідно подумайте, що вона має на увазі під твердженням.
3. На останок переконайтеся, що у Вашому твердженні міститься значення, яке вона мала на увазі.

Також існують рівні рефлексії, їх чотири, для початку за приклад візьмемо ситуацію, працівник міг відповісти на твердження-опір «Те що я пиячу не має нічого спільного з потраплянням мене в халепи» будь-яким із наступних способів:

1. Повтором:
«Нічого?! ...», після тримаємо паузу, поки правопорушник не скаже щось.
2. Перефразування:

«Пияцтво не є однією з причин того, через що ти потрапляєш у халепи»

3. Переказ:

«Тобі виходить, що між алкоголем та халепами абсолютно немає зв'язку»

4. Рефлексія почуттів:

«Припущення, що вживання алкоголю та скоєні тобою злочини пов'язані між собою, дуже засмучує тебе»

Адже, коротка пауза після рефлексії часто змушує правопорушника надати більше інформації працівнику пробації.

Основною ознакою мотиваційного інтерв'ювання це ладнати з опором, тобто управління опором через рефлексію. В даному випадку працівник служби пробації повинен завжди уникати провокування подальшого опору який буде здійснювати правопорушник. Цього можна досягти за допомогою рефлексії. Сам же «опір» працівнику пробації слід розглядати як знак змінити свій підхід до особи правопорушника. Отже ми дійшли висновку, що різні види рефлексії викликають у особи правопорушника різні реакції та мають можливість сприяти просуванню справи.

Так, ми бачимо, що ефективність пробації починається з моменту коли працівник цієї сфери обирає тип питання, що сприяє змінам, відповідно до того, де особа правопорушник знаходиться у циклі змін. Зазвичай, працівник пробації має застосувати питання, які сприяють усвідомленню проблем для особи, яка знаходиться на стадії відсутності усвідомлення проблеми або ставлення питань щодо занепокоєння для тих, хто переходить зі стадії розгляду до стадії рішення. Тим не менш, працівники завжди повинні бути готовими проявити гнучкість.

2.2. Психологічні особливості суб'єктів пробації.

Розпочнемо з терміну хто така особистість та злочинна особистість, а також особистість як суб'єкт злочину. Адже однією із фундаментальних соціогенних потреб людини є саме бути особистістю, яка має сформуватись та реалізуватись як особистість, саме цю потрібність поєднують соціально-типове та індивідуальне.

Саме вивчення психології особистості, як суб'єкта злочину знаходиться на першому місці як метод попередження злочину, а також допомагає поглиблено зрозуміти які були мотиви вчинення правопорушення особою.

Що ж таке особистість – це певний рівень соціально, психічного розвитку людини, який забезпечує її становище у суспільстві та стосунки з іншими людьми. Особистість також обов'язково індивідуальність, якій наявна своєрідність поєднання між собою окремих психологічних якостей та їх прояву у поведінці та діяльності.

До загальних та нормативних ознак особистості ми віднесемо:

1. Свідомість;
2. Рольова поведінка;
3. Активність;
4. Стосунки та наявність певних психологічних структур.

Так, саме особистість в людині є активна свідомість, яка має індивідуально-типову структуру якостей, які виконують соціальні ролі на основі вибіркового ставлення до них і навколишньої діяльності.

Юридично можливо скоріше формально такі поняття як особи, яка вчинила злочин та особа злочинець є тотожними. Но, ми розглянули їх зі сторони психологічної, тобто особистісної точки зору та дійшли висновку, що доцільніше поняття «особистість, як суб'єкт злочину» вирізнити такими поняттями:

- а) Злочинна особистість;
- б) Особистість, яка скоїла злочин.

Розглянемо які особи відносяться до «злочинної особистості». Це особи котрі вчинили злочин котрий мав умисел, за попередньою змовою, а також у складі організованої чи злочинної організації, при наявності декількох обставин, які обтяжують покарання. Для цієї категорії злочин – являється складовою способу його життя, так сказати професія, закономірний наслідок криміногенної спрямованості особистості. Цей тип злочинців не визнають свою винну у скоєному злочині або роблять це примусово та не каються у своїх діяннях, для них характерно повторність та сукупність злочинів.

Щодо другої категорії то сюди потрібно віднести осіб, котрі скоїли злочин з необережності, із перевищенням меж необхідної оборони, зі службової недбалості, за наявності кількох обставин, які пом'якшують покарання. Отже до неї віднесені такі категорії – це трагічна випадковість, несприятливий збіг обставин, раптове зниження усвідомлювання та керованості своїми діями. Тож, особистість котра вчинила правопорушення, частіш за все визнає вину повністю і щиро кається у вчиненому, даній особі не характерні повторність чи сукупність злочинів.

Взагалі працівникам пенітенціарної служби потрібно мати гарні навички у сфері психології, адже нам потрібно розуміти як і складові психіки людини, так і особливості психічних процесів засуджених. Що ж таке взагалі психіка – це суб'єктивне відображення у свідомості людини предметів та явищ навколишньої діяльності. Саме завдяки багатьма дослідженнями у сфері кримінальної-психології, нам відомо, що особистість злочинця має особливий психічний склад. Як і психічні процеси будь-якої людини, психічні процеси засуджених можна поділити на три групи, а саме: пізнавальні психічні процеси, почуттєво – емоційні психічні процеси та вольові психічні процеси.

Щодо пізнавальних психічних процесів ми виділимо наступні. По-перше це «увага», тому що, як правило засуджені не вміють довго концентрувати увагу через, що їм складно навчатися, звичайно якщо це не стосується важливих або цінних для них речей.

Далі «відчуття», воно відображається на окремих властивостей предметів при їхньому впливі на органи почуттів такі як: зорові, нюхові, дотикові, слухові, смакові.

«Сприйняття» – воно відображає предмет в цілому, у сукупності його властивостей. За приклад часто спостерігається коли засуджені неадекватно сприймають інших людей або різні ситуації відміно від звичайного типу людини.

Також присутній такий процес як «пам'ять», адже суттєво послаблюється у засуджених пам'ять через вживання алкоголю та наркотиків., а так як більшість із засуджених мали тривалу перерву у навчанні, то в деяких засуджених спостерігалось зниження точності пам'яті, відсутність такого навику як

запам'ятовування матеріалу. А ще існує і інша сторона, коли засуджена особа характеризується досить гарною пам'яттю, якщо його образити то він може виношувати роками план помсти (їм притаманна мстивість).

Одні із головних процесів є «мислення» та «мова», які демонструють відображення дійсності людини в її істотних зв'язках і відносинах, адже минула діяльність, яка пов'язана із злочинами, цілком має суттєвий вплив на розвиток мислення та мовлення засудженої особи та формує якості його розуму та «жаргону». Можна зазначити, що більшість засуджених володіють низьким інтелектом, так як їм важче пізнати абстрактні поняття. Ще хочемо зазначити, що засуджена особа, яка вперше потрапила за ґрати та злочинець рецидивіст який веде кримінальний спосіб життя мають суттєво різне мислення. Стосовно «мови» то це відомий кримінальний жаргон для боротьби з яким відіграє суттєву роль мова працівника, так як вона повинна бути еталоном.

Далі почуттєво-емоційні процеси до яких відносяться «емоції та почуття», сам процес переживання людиною відношення до інших через пізнання того, що він робить по відношенню до інших людей і самого себе. До потужного емоційного фактору ми віднесемо сам факт засудження, та пам'ятатимемо що ж притаманно засудженим, це:

- підвищена емоційна збудливість;
- відсутність співчуття, байдужість чужому горю;
- небажання або невміння стримувати себе;
- аморальні почуття;
- залежність емоційного стану яка виражена від впливу групи;
- неповноцінність та безперспективність;
- маскування істинних переживань.

Остання група психічного процесу засудженої особи це вольові психічні процеси, до якого відноситься один процес «воля». Саме «воля» - це свідома організація людиною своєї свідомості і поведінки, яка спрямована на досягнення поставленої мети. Більшість засуджених має слабкий розвиток волі, через те вони дуже легко потрапляють під негативний вплив інших та підкорюються їм

виконуючи накази. Засуджені з сильною волею вже навпаки, вони стають лідерами та підкорюють собі інших людей.

Також, слід зазначити, що засудженим в більшій кількості притаманні специфічна стани – дратівливість, підозрілість, недовірливість, агресивність, збудливість, тривожність, а також почуття власної неповноцінності та ін.

Саме психічні стани засуджених мають складне по структурі психічне явище, що поєднують в собі почуття, настрої думок, прагнення та відношення до самого себе і оточуючих, яке було викликано через умови відбування покарання, та відношення до скоєного злочину.

Ще один важливий процес яким повинні володіти працівники пенітенціарної служби коли працюють із засудженими це індивідуально-психологічні властивості особистості, такі як темперамент, характер, здібності та спрямованість.

Темперамент має природжену характеристику нервової системи людини, що проявляється при співвідношенні процесів її збудження та гальмування та проявляються в тонусі, силі та врівноваженості реакцій на певні події.

Існують такі типи темпераменту як холеричний, флегматичний, сангвінічний та меланхолічний.

Кожен із цих наведених темпераментів має як і позитивні так і негативні сторони. До уваги треба взяти, що розходження у темпераментах – це розходження не за рівнем психіки, а по своєрідності її проявів. Сам же темперамент є природженим та протягом життя не змінюється.

Сукупність стійких індивідуальних особливостей особистості можна спостерігати у «характері», який проявляється і складається у спілкуванні та його діяльності, він обумовлений типовим для індивіда способів поведінки.

Характер тісно пов'язаний із волею, почуттями та емоціями, темпераментом та інтелектом.

Вчений С.Д. Максименко зазначає, що формуючись та вдосконалюючись протягом усього життя, характер поступово, але дедалі суттєвіше визначає типові вчинки і дії особистості у типових життєвих ситуаціях.

Також персоналу потрібно виявляти і розвивати різноманітні здібності у засуджених осіб, як технічні, комунікативні, організаторські або технічні ітд., коли проводять соціально-виховну роботу з ними.

До ще одної психологічної особливості ми віднесемо спрямованість, до якої віднесено: переконання, світогляд, цінності, інтереси, ідеали, мотиви, цілі, потреби.

Переконання у засуджених відносяться до асоціальних, що значно перешкоджає їх виправленню. Адже постійно виникає необхідність у боротьбі з їхніми «кримінальними/злочинськими поняттями» та формувати у засуджених позитивні соціально-прийнятні переконання стосовно необхідності навчатися, працювати, а також приймати активну участь у соціально-виховній роботі і громадському житті.

Кримінальні риси у засуджених також виражені через їх світогляд, що дуже помітно. На протязі життя світогляд формується у людини під впливом таких факторів, як спілкування, навчання, праця. Для зміни світогляду засудженої особи потрібно докладати зусилля шляхом соціально-виховної роботи, праці, навчання, громадської діяльності ітд.

Протягом життя у людини повинні сформуватися цінності, наприклад такі як: гуманістичні, позитивні, загальнолюдські, духовні, національні та соціальні. Не забуваємо ще про релігійні цінності на яке людина має право, крім нав'язування їх іншій особі. Також для більшості людей на сьогодні важливим є матеріальні цінності, але не потрібно забувати, що засоби їх досягнення повинні бути лише законні. Щодо завдання персоналу то потрібно змінити систему ієрархії цінностей засудженої особи з кримінальної на соціально-корисну.

У засуджених осіб інтереси дуже примітивні, в основному це азартні ігри, знуцання над іншими, наркотики та алкоголь, задоволення фізіологічних потреб. Засуджені особи не цікавляться подіями які відбуваються у суспільному житті, отже завдання персоналу та їх діяльність повинна бути спрямована на донесення до свідомості позитивних інтересів, наприклад: кіно, література, музика, спорт, суспільно-політичне життя, різноманітна творчість тощо.

Ідеали – віднесений до узагальненого еталонного образу когось або чогось. Ідеали можуть бути як позитивні так і негативні. У більшості випадків засуджені прихильні до негативних ідеалів – це кримінальні лідери «вори в законі» чи кримінальні ділки. Через таких ідеалів засуджені, а тим паче особи з нестійкою психікою, слідує за ними та ведуть кримінальний спосіб життя. Тому завданням працівників є спонукати засуджених осіб до зміни негативних ідеалів на позитивні, а ще краще на ідеалів які є корисні суспільству.

Аналізуючи поведінку правопорушника потрібно правильно визначати його мотивацію, сам чинник, який спонукав його робити саме так, а не інакше. Мотиви – це чинники спонукання до дій. Насамперед мотиви злочинця тобто його поведінка, може змінюватись, маскуватись та трансформуватись в прийнятний для нього вигляд. Але мотиваційна сфера злочинців має вкрай примітивний характер. Так, їх дії дуже часто здійснюються на низькому імпульсивному рівні регуляції. Тому мотивація такий діянь згорнута, що і утворює для нас видимість безмотивного злочину.

Стосовно цілей то це результати, які поставив перед собою правопорушник. Деякі засуджені мають негативні цілі, як тактичні, так і стратегічні. До негативних тактичних цілей потрібно віднести розповсюдження злочинних традицій таких як обдурювання та приниження інших. А вже серед негативних стратегічних цілей найчастіше зустрічаються особи, які після звільнення від покарання продовжують вести кримінальний спосіб життя. Персонал повинен допомогти сформувати позитивні цілі, через досягнення яких колишній засуджений не повинен досягати їх протизаконно.

Для повноцінного життя людини їй необхідні «потреби» як матеріальні, так і моральні. Як зазначав психолог Абрагам Маслоу (піраміда потреб А.Маслоу) потреби бувають різних рівнів: «Від задоволеності потреб значно залежить психологічний стан людини. Якщо не задовольняються фізіологічні потреби, людина хворіє і навіть вмирає. Якщо не задовольняються психологічні потреби, у особистості починають розвиватися негативні емоції, почуття та психічні стани. При незадоволених соціальних потребах людина відчуває себе зайвою у суспільстві,

займає пасивну позицію, песимістично дивиться у майбутнє. Незадоволені інтелектуальні потреби можуть спровокувати у людини почуття власної неповноцінності, а незадоволені духовні потреби – почуття марності життя, відсутності його сенсу.».

Щодо потреб багатьох злочинців, то вони теж мають характерні особливості. Особистість яка соціалізована не може існувати тільки на рівні споживання. Адже її психічний розвиток передбачає зміщення центру потреб на саморозвиток і самореалізацію. У більшості злочинців ця важлива якість соціалізованої особистості нажаль не сформована.

Потреби злочинців відрізняються обмеженістю, вузькістю, недорозвиненістю соціально-позитивних потреб у праці чи моральній поведінці, також потреби нижчого рівня які гіпертрофовані, перевищенням середнього стандарту їх задоволення, збоченістю як наркотична залежність, статеві збочення та ін.

Для працівників, ще однією важливою ознакою є з'ясування поєднуючи чи відрізняючи ознаки злочинця користуючись методом типологізації. Застосовуючи такий метод працівник може порівняти різні типології або розробити нову типологію чи узагальнену.

Сама ж типологізація містить в собі упорядкування вихідних наукових матеріалів які мають певні ознаки. По суті упорядкування виходить шляхом розділення сукупних явищ, характеристик тощо, та в подальшому поєднує їх у групи або підгрупи.

Типологія дуже складна, вона є найвищою у рівні пізнання та узагальнення, завдяки якому злочинці відрізняються один від одного за істотними ознаками. Можливі лише два основні напрямки при побудові типології правопорушника. По-перше це закритий тип типології, що спирається на відданий набір який вже наперед має визначені ознаки та остаточну кількість вирізнених типів. Саме за цим принципом і побудовано типологія типів нервової системи І.П. Павлова і пов'язану типологію темпераментів із нею. Другий основний напрямок являє собою відкриту чи прогресивну типологію, в якому відсутній кінцевий набір наперед визначених ознак, які вичерпно характеризують окремі типи.

До типу особистості віднесена певна сукупність якостей та рис, які перебувають у над стійких взаємних зв'язках та суттєво відрізняють особистості іншого типу від конкретної особистості.

Адже особистість злочинця має характерний комплекс соціально значущих криміногенних якостей, що утворені суб'єктивно-психологічною основою злочину. А вже саме тип особистості злочинця має характеризуватись наявною певною, стійкою взаємозв'язаною сукупністю соціально значущих криміногенних якостей.

Аналізуючи сучасну кримінологію ми бачимо, що типологія набула широкого визнання, яка розмежовує типи за характером взаємодії ситуації та особистості. У зазначеній типології зазвичай вирізняють ситуативно-криміногенний, послідовно-криміногенний та ситуативний типи.

Ми розібралися, що ж це за типи злочинців за цими критеріями характеру та які мають переваги між соціальною ситуацією та особистістю.

Ситуативно-криміногенний тип злочинців формується зазвичай в суперечливому середовищі з неналежним, та не обов'язково протиправним виконанням соціальних ролей. Такий злочин посилюється антисуспільним способом життя та зазвичай виступає переважно похідною несприятливою ситуацією.

Тип послідовно-криміногенних злочинців активно шукає та створює сприятливі умови, щоб вчиняти злочини та бути готовим до його вчинення при суперечливих ситуаціях. Адже цей тип формується в протиправному та аморальному середовищі, та характерний стійкою антисуспільною спрямованістю, а сам злочин є елементом звичайної поведінки та способом життя злочинця.

Останній тип ситуативний, коли злочин здійснюється при вирішальному впливі конфліктної чи провокуючої ситуації, та немає правомірних способів її вирішення. У цьому середовищі формується переважно аморальна спрямованість фка містить прояви брутальності, неповаги і тд. На відмінно від особистості, яка вчиняє злочин, цей тип, саме ситуативний, своєї вини не визнає та перекладає відповідальність по місцю на сформовану ситуацію або на інших людей.

Здійснивши аналіз багатьох науковців у сфері психологічних наук, ми би хотіли зауважити про ще одну кримінально-психологічну типологію, на яку

покладено індивідуальні особливості, які формують та підтримують готовність до злочину, а також до систематичної злочинної діяльності. На підставі вищезазначеного науковці виділяють шість таких типів криміногенної особливості.

1. Тип який характеризується свої стійким кримінальним потягом, він спрямований на результат та на сам процес злочину.
2. Цей тип характеризує первісну схильність до злочинного способу, який задовольняє потреби, які є протиправними або методом вирішення проблемної ситуації.
3. Даний тип зазвичай уникає вчинення злочину, якщо наявні елементи ризику або невизначеності у ситуації. Він характеризується прийняттям злочинної мети і способу його досягнення при вкрай сприятливих зовнішніх умовах та максимальних особливостей безпеки.
4. Цей тип дивиться на злочини у вигляді ризикованого але допустимого його діяння. Він зазвичай характеризується внутрішнім прийняттям злочину та діє з огляду на обставини, що змушують його діяти саме так, суб'єктивною оцінкою ситуації як безвихідної, переживанням власної потреби у чомусь як непереборної.
5. Тип характеризується схильністю до імпульсивних, реактивних злочинних дій, що вчиняються зазвичай на тлі як змінного так і нормального психічного стану злочинця, а також зазвичай у стані сп'яніння та одурманення.
6. Тип зазвичай характеризується через спосіб під вирішальним впливом референтних осіб або легкою навіюваністю прийняттям злочинної мети.

Саме існування різних типологій особливості злочинця або злочинної особливості є закономірним цілком явищем. Адже вони спираються на неоднакові вихідні ознаки, що сприяють всебічному розкриттю сутності особливості злочинця. Щодо глибини розкриття забезпечується воно ти, що вирізненні типи одночасно виступають лише одиницями подальшого вивчення і пояснення.

Також потрібно розрізняти суб'єктів пробації за ознаками антисуспільної спрямованості, адже вони виділяються на такі типи, як:

- Випадкові злочинці (це особи, що вперше вчинили злочин внаслідок випадкового збігу обставин, які до цього моменту мали позитивну характеристику свого життя);
- Ситуаційні злочинці (особи, які вчинили злочин вперше, тому що не встояли перед впливом несприятливих зовнішніх факторів формування життєдіяльності, та взагалі мають характер більш позитивний);
- Нестійкі злочинці (цей злочин вчиняється вперше, хоча до цього були випадки вчинення правопорушення);
- Злісні злочинці (особи, що розглядають злочин як професію, вони вчиняли декілька злочинів і перебувають у стійкій опозиції до суспільства).

Завдяки типологізації працівник має можливість створити своєрідну модель особистості, щоб розуміти який метод виховання (покарання) застосовувати. Це дуже полегшує їх роботи та вирішення цілого ряду практичних завдань. Щодо конкретної особи, тобто визначеному типу особистості, працівнику дозволяє зробити досить обґрунтоване припущення щодо суб'єктів та їх причини злочинної поведінки, оскільки вони вже відомі як притаманні даному типу особистості. Завдяки причинам типологічного характеру, працівники мають можливість розробити правила попереджувальної роботи з представниками саме даного типу. Отже, типології злочинців дають змогу виявляти, а також аналізувати окремі типи злочинної поведінки, що дозволяє пояснити цю поведінку особливостям даного типу особистості.

Так, у кримінологічному просторі особа злочинця представляє з себе сукупність соціально значимих властивостей, а також зв'язків та відносин, що характеризують людину, яка винна в порушенні кримінального закону, в поєднанні з неособистими умовами і обставинами, які впливають на самого злочинця та його поведінку. Сама психологічна структура особистості полягає у наявності певної сукупності взаємо підпорядкованих та взаємопов'язаних якостей. Що у процесі життєдіяльності виникають та формуються, адже ці якості утворюють внутрішню своєрідну призму, що опосередковується зовнішніми впливами на людину.

За ієрархічним принципом на основу структури особистості йдуть вже два більш загальних утворення, це характер та здібності. Ми здійснили аналіз та зрозуміли, що особистості самого суб'єкту злочину, мають важливе значення характеру, що інтегрує в особі окремі його якості та основну структуру особистості, що утворює її базовий склад (каркас). Саме цей каркас вже має вигляд стійкий збудований на загальних рисах, що не випадково, а вже закономірно проявляються у діяльності та його поведінці.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА МОДЕЛІ РЕФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОГАНІВ ПРОБАЦІЇ УКРАЇНИ.

3.1. Шляхи удосконалення реформування пенітенціарної системи України на основі зарубіжного досвіду.

Почнемо з самого початку існування пенітенціарної системи в незалежній Україні та розглянемо які відбувалися зміни. По-перше це вихід із сфери управління Міністерства внутрішніх справ та створення Державного департаменту України з питань виконання покарань, після чого відбулась його реорганізація і ми побачили Державну пенітенціарну службу України і на решті після ліквідації цього відомства його правонаступником стало Міністерство юстиції України.

Державна цільова програма реформування Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) внесла корінні зміни у процес реформування кримінально-виконавчої системи на період до 2017 року в якій розглядався перегляд у змістовному і нормативному сенсі структури ДКВС України та її повноважень.

На сьогодні реформування пенітенціарної системи є актуальною та надто складною проблемою, адже вирішення всіх питань потребує значного часу і комплексного підходу.

Ми здійснили великий аналіз різних наукових досліджень та публікацій вчених, які пов'язані із законодавчим правовим статусом ДКВС України в таких галузях як кримінально-виконавче та адміністративне право. Виходячи із публікацій таких вчених як : Бараш Є.Ю., Галай А.О., Львовчкін В.А., Пузирний В.Ф., Пташинський О.Б., Радов Г.О., Романенко О.В. [54,55,56,57,58,59,60]

Ми дійшли висновку, що науковий внесок вчених охоплював більше вивчення проблемних питань пенітенціарної реформи ще до набуття повноважень Міністерством юстиції України у сфері пенітенціарної системи. Таким чином, на сьогоднішній день Міністерство юстиції України проводить низку реформ.

Для чого ж потрібна пенітенціарна політика Українській державі, адже як у більшості демократичних країн, пенітенціарна система є невід'ємною складовою

частиною державної правової політики. Так, саме пенітенціарна політика робить вагомий внесок у забезпечення прав та свобод людини у кримінально-виконавчій системі, має забезпечити для України входження до системи міжнародного права, а також сприяти гармонізації системи національного права і законодавства з міжнародними правовими нормами та стандартами, які побудовані на демократичних принципах [61].

Сфера діяльності пенітенціарних закладів, а тим більше його персоналу має складний та комплексний характер. Особливість в ньому полягає в тому, що відносини, що виникають під час пенітенціарної діяльності, урегульовані різними рівнями та при допомозі норм різних галузей права. Поява теорії пенітенціарного права та самого процесу пенітенціарного управління виникають у процесі виконання та відбування кримінальних покарань, а отже наука не стоїть на місці.

Як зазначав вчений Сіліч Є.Г., правовідносини які виникають у пенітенціарній сфері – це суспільні відносини, що регулюються нормами чинного законодавства щодо виконання та відбування покарань, вдосконалення законодавства в пенітенціарній сфері та покращення пенітенціарної системи, основним і обов'язковим об'єктом яких є пенітенціарна служба [62].

Ми розуміємо, що така думка не відображає велику частину тих правовідносин, які реально виникають в процесі виконання та відбування покарань під час діяльності пенітенціарної служби.

Отже, саме пенітенціарне право розглядається вченими в широкому сенсі як комплексної галузі права, що включає норми кримінально-виконавчого права, організаційно-правові основи діяльності пенітенціарних закладів, порядку проходження служби працівниками пенітенціарних органів та установ, а також міжгалузевого інституту утримання під вартою підозрюваних або обвинувачених у скоєнні злочину [63].

Ми наведемо позицію одного із найвидатніших пенітенціаристів, а саме Радова Г.О., він вказує на те, що пенітенціарний процес, на відміну від кримінально-виконавчого або просто виховного процесу, не є проблемою суто юридичною або педагогічною, а в основі своїй перебуває в площині морально-етичного, духовного

характеру. Основою цього процесу є внутрішньо-особиста духовно-розумова діяльність засуджених із переоцінкою своїх діянь та вчинків, а також їхніх життєвих орієнтирів, визнання їх такими що не відповідають високому призначенню людини в цьому світі, усвідомлення своєї власної провини в них і засвоєння, як особисто значущих, загально визнаних соціальних і духовних цінностей [64].

Отже, пробація насамперед має неабиякий потенціал, тому що здатна велику та значну частину проблем на сьогодні розв'язати у правовій системі України, які відбуваються в процесі реформування системи кримінальної юстиції, особисто бути цілком ефективним механізмом виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню засудженими повторних кримінальних правопорушень. Зокрема потрібно мати на увазі, що пробація не являє собою зовнішнє вирішення внутрішніх проблемних питань кримінального правосуддя або управління, а є лише встановленням меж, бажаних вирішень.

Про створення в Україні служби пробації, як зазначав дослідник Д.В. Ягунов, було рекомендовано ще у 2006 році восени, яка мала місце в оцінній доповіді експертів Європейського Союзу, що порушувало питання про оцінювання потреб проекту реформування кримінально-виконавчої служби та визначення основних пріоритетів[65].

Також, саме формування національної системи пробації та її інституційна розбудова, яка була збудована згідно з міжнародними стандартами у сфері пробації, персонально Правил Ради Європи про пробацію, стали прикладом успіхів у реалізації положень до Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, в якій передбачено відповідно до статті 6 про провадження діалогу та співробітництво між країнами ЄС та Україною стосовно обговорення внутрішніх реформ, що ґрунтуються на стабільності та дієвості демократичних інституцій, верховенства права, поваги до прав людини, її основоположних свобод та гуманізму[66].

Ми хочемо зазначити зміст зарубіжних країн у діяльності органів пробації, який вирізняється різноманітністю, так як вони реалізують різні комбінації цих функцій. Адже на обсяг виконання органом пробації його функцій не впливає рівень розвитку правової системи. Так, саме варіативність функцій закладена в

історичному досвіді кожної країни, їхніми особливостями політики у сфері виконання кримінальних покарань, національним традиціями тощо.

Але, негативні ж аспекти глобалізації щодо кримінального закону здебільшого в літературі оминаються увагою. Серед тих, хто звертає на них увагу, – С. Я. Лихова, яка не доміє цього явища вбачає у тому, що позиції окремих держав нав'язуються усім іншим державам, що може призвести до того, що окремі держави втратять свої особливості в політичній, культурній та правовій сферах, та вказує, що в жодному міжнародному нормативному акті не йдеться про те, що кримінальне законодавство для всіх країн Європи має бути однаковим [67].

Стосовно підтвердження зазначеного, ми хотіли б зазначити дослідження О.О. Коровіна та О.І. Абатурова, які навели детальніший перелік функцій пробації саме європейських країн[68].

Функції органів пробації у країнах Європи отримали такі поширення, а саме:

- проведення соціального дослідження особистості, підготовка попередньої соціальної доповіді (Англія й Уельс, Бельгія, Болгарія, 59 Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Естонія);

- підготовка рекомендацій про можливість звільнення з в'язниці за амністією або умовно-достроково (Бельгія, Угорщина, Німеччина, Данія, Каталонія, Франція, Хорватія);

- організація виконання громадських робіт та виправних робіт (Австрія, Англія і Уельс, Бельгія, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Латвія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Естонія);

- організація виконання пробації як покарання (заходу кримінальноправового характеру) (Англія й Уельс, Бельгія, Угорщина, Данія, Ірландія, Італія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія);

- контроль за ходом виконання програм засудженими, схильними до алкоголізму або наркоманії, або інших програм (Англія й Уельс, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Латвія, Литва, Франція, Хорватія, Чехія);

- контроль за поведінкою умовно звільнених (Австрія, Англія і Уельс, Бельгія, Болгарія, Німеччина, Данія, Латвія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Естонія);
- надання допомоги, підтримки засудженим у в'язницях, розробка індивідуального плану відбування покарання у виді позбавлення волі (Бельгія, Угорщина, Німеччина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Хорватія); 60
- контроль за здійсненням спеціальних заходів щодо осіб з наркотичною залежністю (Англія й Уельс, Угорщина, Ірландія, Франція, Хорватія, Чехія);
- організація процесу медіації, допомога жертвам злочинів (Австрія, Бельгія, Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Латвія, Хорватія, Чехія);
- надання допомоги в здійсненні контролю за правопорушниками, яким запобіжний захід у вигляді тримання під вартою було умовно припинено (Австрія, Данія, Латвія, Угорщина, Німеччина, Чехія);
- постпенітенціарний контроль (Австрія, Німеччина, Хорватія);
- контроль за умовно засудженими, засудженими з відстрочкою відбування покарання (Бельгія, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Данія, Австрія, Англія і Уельс, Ірландія, Латвія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія);
- контроль за виконанням або організація підготовки навчання за спеціальними програмами, інші виховні заходи (Англія й Уельс, Ірландія, Франція, Болгарія, Угорщина, Каталонія, Литва, Німеччина, Данія, Хорватія, Чехія);
- загальна й індивідуальна превенція (профілактика) (Австрія, Англія і Уельс, Бельгія, Угорщина, Данія, Латвія, Фінляндія, Франція, Чехія, Естонія);
- контроль, надання допомоги правопорушникам, чиї кримінальні провадження були тимчасово призупинені (Англія й Уельс, Данія, Франція, Бельгія, Німеччина, Чехія);
- здійснення нагляду за розумово відсталими правопорушниками й особами із психічними розладами (Австрія, Данія, Фінляндія);
- здійснення електронного моніторингу (Бельгія, Німеччина, Австрія, Англія і Уельс, Данія, Франція);

- контроль за перебуванням у межах території, визначеної судом, контроль за виконанням вимог суду щодо заборони займатися певною діяльністю (Англія й Уельс, Болгарія);
- перевірка перебування засудженого за місцем проживання (реєстрації) (Англія й Уельс, Болгарія);
- надання допомоги на ранньому етапі відбування покарання без ізоляції від суспільства, виховний вплив, соціальна допомога, надання підтримки, надання інформації (Англія й Уельс, Литва, Бельгія,);
- надання допомоги особам, звільненим в силу акту помилування або за амністією (Данія, Німеччина, Хорватія);
- надання допомоги та підтримки правопорушникам, які перебувають під домашнім арештом (Італія, Данія).

Щодо широкої практики застосування альтернативних факторів позбавленню волі покарань, як пріоритетних, звертає увагу О.М. Шатанкова. Саме вона вивела свою власну формулу користі яка передбачена у пробації: «це неможливість в умовах ізоляції проходження засудженими реабілітації та, а отже, неможливість сприйняття ними соціально корисних навичок; морально-етичні, психологічні, фізичні наслідки ізоляції, які повністю відсутні під час відбування покарання в суспільстві; прийняття засудженим кримінальної субкультури, що повністю виключається у зв'язку з відбуванням покарання без ізоляції від суспільства під контролем і наглядом кваліфікованого персоналу; відбування покарання у виді позбавлення волі створює перешкоди для подальшої соціальної адаптації особистості, її реінтеграції в суспільство, у чому відпадає необхідність у зв'язку з відбуванням покарання без ізоляції» [69].

Більшість науковців, аргументуючи впровадження альтернативних позбавленню волі покарань, вказує на те, що існує значна кількість економічних факторів впливу. За приклад ми приведемо таке, якщо активно застосовувати покарання без ізоляції від суспільства то держава менше витрачає порівняно з тюремним ув'язненням; саме рух у такому політичному напрямку дозволить знизити витрати на систему виконання покарань; засуджений який залишився у

суспільстві має можливість працювати та забезпечувати себе або піклуватись про сім'ю і тд.

Загалом науковці дослідили, що тримання одного в'язня в середньому більше потребує коштів держави, приблизно до десяти разів, ніж витрати на організацію альтернативних позбавленню волі покарань [70].

Певні науковці, також виокремлюють деякі фактори впровадження альтернативних заходів як політичні чинники. О.О. Коровін, наприклад зазначив, як аналізуючи політичний погляд, особливостей кримінальної політики, дає нам можливість говорити про тенденції у вдосконаленні законодавства і правознавчої практики, адже держави – члени Ради Європи розробили певні політичні напрямки у кримінально-виконавчій сфері, та повинні дотримуватись не себе взятих зобов'язань при вступі в цю міжнародну організацію [71].

Саме така точка зору потребує підтримки, якщо врахувати, що саме міжнародні інституції такі як ООН та Рада Європи ухвалили приблизно двадцять актів, які спрямовані на розширення доповнень, альтернативних тюремному ув'язненню, а саме:

- Правила Ради Європи про пробацію [72];
- Рекомендація №R(92)16 Комітету Міністрів Ради Європи про Європейські правила щодо загальних санкцій та заходів [73];
- Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/110 про Стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила, 1990 р.); [74];
- тощо.

Отже, основні аргументи стосовно більш широкого застосування альтернативних позбавленню волі покарань потрібно віднести:

- додаткові заходи щодо безпеки суспільства;
- їх гуманніший характер;
- значну економічність від їх застосування;
- компенсаторний механізм.

Внаслідок привертання уваги світової спільноти до цих факторів, з'явилися міжнародні стандарти за цією спеціальністю, що визначили шляхи впливу на правопорушників вдосконалюючи засоби та методи.

Враховуючи вищезазначене ми дійшли висновку, що саме процес впровадження пробації в національне законодавство, а саме правову систему у весь час матиме баланс з необхідністю проведення курсу на розширення застосування альтернативних видів покарань, які обумовлені різними політичними, економічними, гуманітарними факторами, які потребують вжиття дієвих заходів реагування на вчинення правопорушення враховуючи суспільну думку, адже достатньо сувора кримінально-правова санкція розглядається лише з позиції попереджувального впливу.

Також, ми хотіли б наголосити на тому, що багатьма країнами запровадження альтернативних позбавленню волі покарань розглядаються як важливі частини реформи, а не тільки як методи вирішення однієї проблеми у пенітенціарній системі. Таку політику слід вважати однією із частин руху створення соціально орієнтованої системи правосуддя. Саме так з'являється можливість привернути увагу до потреб потерпілих та розгорнути більш широку дискусію стосовно стратегії протидії злочинності та правопорушень. Тому запровадження пробації у систему кримінальної юстиції в Україні та і у світі в цілому дає можливість вести активні дискусії стосовно розширення застосування альтернативних видів покарань, які необхідні для подолання чи недопущення негативного впливу установ виконання покарань на саму особистість засудженого.

3.2. Ювенальна пробація: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні.

Одним із центральних питань в кримінальній науці, була злочинність неповнолітніх. Адже саме соціально орієнтований розвиток особи є запорукою соціального функціонування цивілізованого громадського суспільства, а тим паче його антикриміногенної культури.

Саме з кінця вісімдесятих та початку дев'яностих років (1980-1990) в Україні спостерігалось погіршення у сфері криміналу. Так, тоді з'явилися нові види злочинності, що до цього часу були маловідомими, це:

- рекет;
- незаконний обіг вогнепальної зброї;
- важкі наркотичні речовини
- викрадення людей з метою отримання викупу;
- торгівля людьми;
- тощо.

Отже, професійна злочинність в той час почала утворювати легальні об'єднання (детективні агентства, клуби за інтересами, охоронні фірми тощо), що насправді маскували організовані злочинні угруповання.

Це призвело до сильного криміногенного ураження суспільства, так як набирали популярності теми «злодій в законі» та самі норми кримінальної субкультури, а найбільше схильних до сприйняття таких норм була вікова група – неповнолітні.

Але, до 2004 року в Україні щорічно було зареєстровано приблизно 31-33 тисячі злочинів, які були скоєні неповнолітніми або за їх участі, а вже у 2019 році тенденція вчинення злочинів неповнолітніми значно зменшилась та складала 393 кримінальні правопорушення.

Як ми бачимо, скоєння злочинів неповнолітніми скорочується, але ми хотіли б зазначити до уваги, що таке зменшення рівня злочинності серед осіб неповнолітніх зумовлено не лише його фактичним зниженням, а і зменшенням кількості населення, це міграційний процес серед молодого покоління, а також відсутність офіційної статистики з території проведення Операцій Об'єднаних Сил та окупованих частин Донецької та Луганської областей, та АР Крим.

Формуючою основою сучасного та майбутнього української нації є неповнолітні, саме тому зміна антисупільних настанов свідомості таких злочинців потрібна для реабілітації та реінтеграції дітей, котрі вчинили правопорушення, у суспільстві повинне проходити з точки зору милосердя.

Отже принцип, що доводиться світовою практикою, «покарати, а не ув'язнити», який має на меті перевиховання та застереження від повторного вчинення злочину, вдало втілюється завдяки правовому інституту пробації. Саме такий інститут як ювенальна пробація, є досить новим у правовій системі України. Так, він зазначає створення нової системи роботи з неповнолітніми, що здійснили правопорушення.

На шляху розвитку інституту пробації одним із перспективних заходів стало ухвалення Типового положення про уповноважений орган з питань пробації Типового положення про сектор ювенальної пробації, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 18 серпня 2017 року № 2649/5[75]. Відповідно до Положення, основні функції які покладені на сектор ювенальної пробації, це:

- підготовка досудових доповідей щодо неповнолітніх обвинувачених відповідно до ухвали суду;
- виконання кримінальних покарань щодо неповнолітніх у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; здійснення нагляду за неповнолітніми особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням;
- проведення соціально-виховної роботи з неповнолітніми засудженими, до яких застосовано пробацію;
- реалізація пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення неповнолітніх засуджених і запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про пробацію» зазначено, що пробація стосовно осіб віком від 14 до 18 років, здійснюється з урахуванням вікових та психічних особливостей неповнолітніх.

На сьогодні мета побудови в Україні діючої та ефективної системи органів кримінальної юстиції стосовно неповнолітніх є додержання справедливості, законності та обґрунтованості кожного ухваленого рішення стосовно неповнолітніх,

які здійснили правопорушення, що пов'язане з його перевихованням та подальшою реінтеграцією і соціальною підтримкою.

Основами принципу цієї системи мають бути:

- 1) автономність у системі правосуддя;
- 2) права дитини як основа її формування;
- 3) альтернативність у виборі заходів, відмінних від покарань;
- 4) профілактика правопорушень;
- 5) захист держави, суспільства, особи;
- 6) залучення громадськості та сім'ї в процес перевиховання й ресоціалізації.

Початок реформування системи кримінальної юстиції стосовно неповнолітніх бере свій початок ще з 2010 року, в рамках україно-канадського партнерства, він містить напрацьовані методики та програми роботи, що застосовуються в ювенальній пробації, та має розроблену модель центру ювенальної пробації.

Стосовно нормативної бази у питаннях ювенальної пробації, то це Указ Президента України «Про Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» від 24.05.2011 № 597/2011[76] та Розпорядження Кабінету Міністрів України « Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» від 12.10.2011 № 1039-р[77]. Отже щодо створення окремої інституції, як пробаційний орган, не було розроблено засадничих положень на момент прийняття саме цих двох нормативно-правових актів, але були закладені основи стосовно їх подальшого формування.

В Указі Президента України, який ми зазначали вище, у розділі «Основні заходи з розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх» передбачено наступний перелік пробаційних заходів, а саме:

- 1) удосконалення превентивної та профілактичної роботи;
- 2) створення ефективної системи реабілітації неповнолітніх, які вчинили правопорушення, з метою їх перевиховання й ресоціалізації.

Щодо Розпорядження Кабінету Міністрів України, то ним затверджено план заходів стосовно реалізації самої Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо

неповнолітніх в Україні. Центральним та основним його положенням ми виділяємо пункт 4 Розпорядження – «створення служби пробації, однією з функцій якої має бути забезпечення належного патронажу неповнолітніх, які відбувають покарання у спеціальних виховних установах чи звільнені з них, сприяння їх соціальної адаптації та реінтеграції»[76, 77].

Реалізація цього заходу нормативно-правового забезпечення повинна була відбутись впродовж 4 кварталу 2011 року та до кінця 2012 року. Але фактично центри ювенальної пробації були створені з 2017 року і станом на сьогодні таких центрів функціонує 14 у таких містах: (Київ, Житомир, Запоріжжя, Маріуполь, Кривий Ріг, Дніпро, Мелітополь, Рівне, Львів, Одеса, Харків, Кропивницький, Миколаїв, Полтава) їх діяльність забезпечує персонал із 4 осіб, це: начальник, інспектор, соціальний працівник та психолог. Також, персонал який працює із неповнолітніми, має постійно проходити підвищення кваліфікації за спеціальною розробленою програмою [78].

Щодо діяльності органів із питань пробації то насамперед, як ми зазначали раніше, він регулюється Законом України «Про пробацію» від 05.02.2015 № 160-VII, а стосовно ювенальної пробації, то Типовим положенням про сектор ювенальної пробації, затвердженим Наказом Міністерства юстиції України від 18.08.2017 № 2649/5. Уповноваженим органом з питань пробації, який реалізує та забезпечує державну політику у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, які не пов'язані із позбавлення волі та пробації стосовно неповнолітніх є – Сектор ювенальної пробації. Цей Сектор підпорядковується безпосередньо Державній установі «Центр пробації» (далі – ДУ Центр пробації), а також є відокремленим підрозділом без прав юридичної особи.

Основною та найголовнішою метою цих центрів є впровадження та реалізація пробаційних програм на основі міжнародних стандартів стосовно захисту інтересів держави, суспільства та людини з використанням заходів, націлених на виправлення засуджених, а також умовно-засуджених, неповнолітніх осіб віком від 14 до 18 років, профілактика та запобігання вчинення ними повторних кримінально-караних дій. Так, відбувається виявлення проблемних питань у всіх сферах життя

неповнолітніх засуджених, це (сім'я, дозвілля, освіта, стосунки з друзями, особисті якості, готовність до змін у способі життя) і вживаються відповідні заходи в рамках соціально-виховної роботи, що проводиться за індивідуальним планом.

Інакшою думкою висловився науковець С.Я. Лихова, з чим також ми погоджуємось, адже «За сучасних умов розвитку суспільства визнається, що для неповнолітніх злочинців недостатнім є застосування лише медико-педагогічних заходів. У певних випадках держава змушена притягувати їх до кримінальної відповідальності.» [79].

Відповідно до даних Міністерства юстиції України, центри за стандартом ефективної моделі ювенальної пробації реалізують свої завдання і функції у форматі оцінки ризиків та потреб неповнолітніх, складають доповіді стосовно таких осіб, формують процедури роботи персоналу ювенальної пробації, розробляють методики гендерно-орієнтованої роботи з неповнолітніми, мотиваційного консультування і корекційно-профілактичні програми так як «Учимося керувати емоціями», «Управління гнівом», «Життєві навички», «Вибір до змін» та реалізується проєкт «Вивчай англійську – відкривай нові можливості для себе».

Також, спеціальні інструменти пробації з огляду на вікові і соціально-психологічні особливості вже розроблені для цієї категорії засуджених, це:

- досудова доповідь;
- оцінювання ризику повторного кримінального правопорушення;
- пробаційні програми

Ми хочемо звернути увагу ще на такий в вид пробації, як пенітенціарна, яка спрямована в наданні соціальної допомоги неповнолітнім, що звільняються з місць позбавлення волі.

Центром саме пробаційної діяльності стосовно неповнолітніх є реалізація пробаційних програм, які є комплексом заходів, що спрямовані на корекцію соціальної поведінки чи її окремих проявів та формування соціально сприятливих змін особистості. Міністерством юстиції України затверджено наказ від 11.06.2018 № 1797/5 «Зміна прокримінального мислення», «Попередження вживання

психоактивних речовин» та «Подолання агресивної поведінки» в яких йде мова про пробаційну програму для неповнолітніх суб'єктів пробації[80].

Взагалі пробація стосовно неповнолітніх здійснюється уповноваженим органом пробації спільно із органами та службами у справах дітей, соціальними установами та закладами, які здійснюють їх соціальний захист та профілактику правопорушень. Також залучаються батьки чи законні представники до суспільно-виховної роботи з такими особами.

Як взагалі відбувається цей процес, для початку на виконання до центру, що є підрозділом органу пробації, надходять відповідні рішення суду. Далі працівники сектору, згідно з цим рішенням, викликають засудженого та ознайомлюють його із порядком та умовами або відбування покарання або звільнення від відбування покарання з випробуванням, а також проводять соціально-виховну роботу за індивідуальним планом, про який ми зазначали вище, який містить урахування оцінки ризику та потреб неповнолітнього.

Ми хотіли би звернути увагу на таке, що всі відвідувачі центру є його клієнтами, до них не ставляться як до злочинців, інакше кажучи ставлення до неповнолітніх дуже відрізняється від того ставлення, яке на сьогодні існує в місцях позбавлення волі.

Персонал, який кваліфікований та спеціально підготовлений, в центрі ювенальної пробації враховує особливості підліткового віку, спирається на теорії формування протидії поведінки самих підлітків та розроблені методики оцінювання ризиків учинення ними повторних кримінальних правопорушень:

- 1) проводить інтерв'ю з неповнолітніми з метою збирання інформації, встановлення контакту й підтримки довірливих стосунків із цими особами;
- 2) проводить мотиваційне консультування;
- 3) здійснює когнітивно-поведінкове втручання та роботу з підлітками з огляду на їхній травматичний досвід;
- 4) забезпечує ознайомлення неповнолітніх із просвітницько-профілактичними програмами.

Завдяки застосуванню індивідуальних підходів до неповнолітніх, які здійснили правопорушення, та нейтралізуючи фактори, які сприяли в той момент потрапити в конфлікт із законом, можливо значно зменшити ризики його повторного скоєння злочину та ув'язнення неповнолітніх. Ми проаналізувавши статистику зрозуміли, що лише 1,5 % неповнолітніх, що перебувають на обліку органів пробації та які отримали допомогу в центрі ювенальної пробації, поверталися до злочинного життя, іншими словами вони більше не здійснювали правопорушень.

Найголовніше для України, що ювенальна пробація здатна ресоціалізувати та виправити засуджених неповнолітніх, при чому цей процес відбувається без їх ізоляції, неповнолітні залишаються в суспільстві, їх не відривають від сімей та мають можливість спілкуватися із однолітками, ці всі моменти запобігають завданню шкоди психоемоційному стану особи і не призводять до деформації свідомості й цінностей, що могло відбутися при ізоляції.

Досліджуючи ювенальну пробацію ми розуміємо, що саме завдяки гуманізації підходів до покарання неповнолітніх осіб через застосування інституту пробації є можливість виокремити низку суттєвих змін:

- 1) задіяність неповнолітніх у різних видах суспільно корисної діяльності, які містять позитивне ставлення до виконання своїх обов'язків та формують почуття відповідальності за скоєні ними вчинки;
- 2) розвиток соціально корисних захоплень;
- 3) засвоєння приписів моральних і правових норм як власних життєвих установок;
- 4) вивчення нових форм соціальної взаємодії;
- 5) психокорекція через тренінгові програм, що закладає основи знань, умінь, навичок і настанов, необхідні для зміни ризикованої поведінки.

На сьогодні Україна тримаючи європейський курс зіткнулось із потребою у формуванні нової системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, яка повинна відповідати міжнародним стандартам. Адже одна із ключових ланок в системі є саме інститут пробації. Взагалі пробація це новий інструмент, в сучасній Україні, у

механізмі якого запобігання злочинності неповнолітніми є цілком виправданим та доводить велику ефективність.

Отже, головною ідеєю є не покарання (каральний метод який ми описували раніше), а саме допомога в реабілітації та ресоціалізації неповнолітніх осіб. Так, це висвітлюється завдяки застосуванню системи альтернативних покарань з наглядовими та соціально-виховними заходами.

Тож, ювенальна пробація це дієва система наглядових, виховних, профілактичних та соціальних заходів, що дає можливість здійснювати ефективно запобігання злочинності серед неповнолітніх.

3.3. Жінка як суб'єкт відбування покарання.

На сьогодні коли в сучасних історичних умовах відбувається процес реформування судової системи, кримінально-виконавчої політики та загалом системи виконання покарань в Україні, значного значення набуває соціально-правова проблема материнства і дитинства. Адже важливим є вирішення проблем, які повинні здійснюватися згідно із прогресивними міжнародними стандартами і в умовах дотримання принципів законності, справедливості, демократизму та гуманізму. Але, потрібно зазначити, що в суспільстві існує поширені погляди, які спрямовані на посилення суворості кримінальних покарань, як способу боротьби зі злочинністю.

Ми ж переконані, що лише за рахунок суворих покарань не можливо зменшити рівень злочинності. По-перше на нашу думку, державі потрібні економічні та соціальні реформ, адже від яких буде залежати ефективність добробуту населення і порядок у державі. По-друге ще одним важливим аспектом буде стан морального та духовного розвитку суспільства. Враховуючи вищенаведене дуже коректно виловився з цього приводу В.І. Шакур, «на рівень злочинності значною мірою впливає саме моральність суспільства»[81].

Відповідно до статті 51 Конституції України проголошено, що дитинство і материнство охороняється державою. Одним із засобів реалізації такого положення

є інститут звільнення від покарання вагітних жінок і жінок, які мають малолітніх дітей, що закріплений у КК, Кримінально процесуальному кодексі та КВК України.

Щодо засуджених жінок то особливою невиправданою є кримінальна суворість до них. Світова спільно, яка усвідомлює це обрала шлях суттєвого забезпечення законності прав, свобод та інтересів усіх жінок злочинців, зокрема особлива увага до вагітних та тих, що мають малолітніх дітей.

Ми наведемо приклад Європейських країн, які мають цікавий досвід у цьому питанні. Отже, у Данії жінка яка засуджена до позбавлення волі, має можливість перебувати у камері зі своєю дитиною. Також, такі норми застосовуються і до чоловіків, які можуть перебувати зі своєю дитиною в одній камері до досягнення останнього трьох річного віку. Хочемо звернути увагу в порівнянні з українським законодавством, коли в цьому питанні виникає порушення гендерної рівності стосовно чоловіка. Адже кримінальним законодавство передбачено пільги лише для жінок-матерів, в цей момент зазнає дискримінації чоловік-батько. Виходячи з цього, ігнорується ситуація, коли чоловік самостійно виховує дітей, йдеться мова про неповну сім'ю, утримує дітей матеріально та піклується про них.

Щодо законодавства Німеччини, у галузі кримінально-виконавчого права, вони насамперед намагаються забезпечити інтереси для дитини. У Німеччині створено тюремні заклади в яких для матері та дитині створені окремі відділення. Їх особливість, цих установ, полягає в тому, що кожній засудженій жінці з дитиною надають окрему камеру (кімнату) площа якої близько 20 квадратних метрів. Також, при таких установах існують дитячі садки, місця для прогулянок із дітьми тощо. Отже, Німеччина покладає обов'язок. на такі установи виконання покарань, як організувати роботу так аби дитина не зазнавала жодних моральних, фізичних, психологічних страждань, через відбування покарання разом із матір'ю [82].

Інший приклад, законодавство Ірландії, яке забороняє спільно відбувати покарання дитині із засудженою матір'ю. Адже, таку жінку, там звільняють достроково. Але інколи, у випадку неможливості звільнення засудженої жінки, дитину можуть тоді залишити з матір'ю лише до досягнення нею дев'ятирічного віку.

За останній приклад ми взяли Фінляндію, там в жіночих установах виконання покарань також як і у Німеччині створюють відділення для дитини та матері. В цьому випадку, персонал який працює у такому відділенні повинен мати спеціальну кваліфікацію, що дозволяє йому працювати із малолітніми дітьми. Також, коли жінку засуджено до відбування покарання в одиночній камері, то її не розлучають із дитиною.

Загалом в країнах Європи жінка з дитиною після звільнення не зустрічається з матеріальними труднощами, осудом суспільства за своє засудження, що є типовим для України, та взагалі матеріальне забезпечення в разі такої необхідності бере на себе держава.

Беручи за приклад досвід Європейських країн, Україні потрібно дбати про поліпшення умов утримання засуджених жінок із дітьми. Для початку потрібно звернути увагу на медичне забезпечення, адже як нам відомо в Україні це питання є болючим та триває роками і залишається не вирішеним на сьогодні, так як в таких установах типовим є поширення різних інфекційних захворювань, що в свою чергу створює реальну загрозу для здоров'я в першу чергу дитини, яка утримується разом із матір'ю. Загалом медичне забезпечення і антисанітарія, конфліктність та соціально-психологічна напруга часто спостерігаються у жіночих колоніях. Це все, в свою чергу, має великий вплив на вагітних жінок, жінок, що годують дітей груддю та і на самих дітей, що перебувають в будинках дитини при колоніях[83].

Ще одним важливим кроком, на нашу думку, є забезпечення та створення належних умов для спільного проживання засудженої матері та дитини.

Також потрібно звернути увагу на адаптацію Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань в яких спільне проживання матері та дитини відповідатиме гуманним умовам. Враховуючи вищезазначене ми розуміємо, що на сьогодні існує велика проблема спільного проживання засудженої жінки та її дітей та має багато різних аспектів. Так, щоб реалізувати ці різні заходи державі потрібно значних коштів і це свідчить про користь існування та розширення інституту звільнення від відбування покарання для вагітних жінок та жінок, що мають малолітніх дітей. Адже це сприятиме не тільки зміцненню родинного зв'язку

для засудженої, а і зменшенню засуджених жінок в установах виконання покарань та дає змогу значно зекономити державні кошти.

Одночасно ми приходимо до думки, що жінці, яка вчинила злочин, саме інститут звільнення від відбування покарання вагітних жінок та жінок в яких є малолітні діти, суд дає змогу виправитись залишаючись у суспільстві без ізоляції, та інших обмежень, характерних для позбавлення волі. Так виходячи з наведеного, жінка має можливість піклуватись про свою дитину постійно, а не по розкладу, у виділений час в установі покарання, як це зазвичай відбувається.

Загалом для жінки, суспільства та держави особливо цінним та важливим є моральне та фізичне здоров'я дитини. Тож, краще дитину народжувати поза установою виконання покарань, при цьому не створюючи жодного зв'язку з цією установою для дитини. Враховуючи таку позицію, ми бачимо, що саме інститут звільнення від відбування покарання вагітних жінок та жінок, що мають малолітніх дітей, відкриває можливість побудуванню здорового соціального фундаменту для майбутнього дитини.

Тому, маючи такий інститут, закон встановлює інтереси дитини, її виховання, нормальні умови життя для вагітної жінки вище за негайне викання покарання. Завдяки такому методу, законодавець піклується про майбутнє дитини, її нормальний розвиток, який може постраждати через відбування його матір'ю покарання.

Як висловились слушно П.К. Гаджирамазанова, з думкою якої ми згодні, що діти в яких матері засуджені до позбавлення волі, у майбутньому будуть схильні до вчинення злочинів через певні несприятливі для них обставини, загалом вони схильні повторювати долю своїх матерів та потрапляти до установи виконання покарання [84].

Також, ми хочемо звернути увагу, що перебування жінки в ізоляції, частіш за все, призводить до руйнування її колишнього життя, так як чоловіки зазвичай розлучаються з ними, а діти потрапляють до сиротинців або взагалі опиняються на вулиці. Взагалі засуджені жінки порівнюючи із чоловіками, набагато частіше втрачають свої сім'ї та соціальні зв'язки.

Через втрату зв'язку з рідними у засудженої жінки породжується апатія у подоланні асоціальних навичок, що сприяє деградації особистості, а також негативно впливає на поведінку засудженої жінки. Взагалі, жінка після тривалого ув'язнення втрачає фактично можливість повернутися до нормального життя в суспільстві та і саме суспільство починає вороже та підозріло ставитись до неї. Це зрозуміло, що жінці яка втратила суспільні навички, а ще й сім'ю, дуже важко адаптуватися до життя після її звільнення.

Також, один із ускладнень, що призводить до нервових зривів засуджених жінок та звичайно помітно впливає на виховання дітей, це негативне ставлення оточуючих. Через відбування покарання в умовах ізоляції, жінка отримує глибоку психологічну травму, та через такі наслідки, до суспільства повертається морально нездорова жінка, яка важко адаптується до умов життя на волі.

Тож, жінки, що відбували покарання у виді позбавлення волі, частіше спостерігається у них відсутність власної гідності, честі, а в окремих випадках взагалі вважають себе неповноцінними. Саме тому, частіше такі жінки шукають підтримки і розуміння серед інших осіб, що так само відбували покарання [85].

Виходячи з наведеної інформації, це все, як за правило, призводить до повернення жінки на шлях злочинного життя.

Наприклад, пенітенціарну пробацію уже впродовж тривалого часу за сприяння благодійної організації «Конвіктус Україна» та уряду Швеції реалізує соціальна установа «Дім на півдорозі». Команда цього центру на безкоштовних засадах працює із жінками, які повертаються з місць позбавлення волі, і за триступеневою всебічною програмою реінтеграції докладають максимум зусиль, аби жінки повторно не поверталися до протиправної діяльності. Ефективність роботи центру становить 85 %, що доводить необхідність здійснення пенітенціарної пробації. Під час піврічного перебування в цьому центрі жінки відновлюють документи, працевлаштовуються, отримують побутові навички та налагоджують родинні зв'язки, що суттєво знижує ризики повторного потрапляння до установ пенітенціарної системи [86].

Отже, ми хочемо зупинитися на п'яти аспектах потреб які закладені у ролі та значенні інституту звільнення від відбування покарання вагітних жінок та жінок, які мають малолітніх дітей, а саме:

1. Акумулює соціальну потребу, що відображає інтереси держави та суспільства;
2. В основу закладений рівень соціально-економічного розвитку, характеру суспільних відносин, загально-правові і галузеві принципи кримінального та кримінально-виконавчого права;
3. Його застосування економічно вигідніше, хоча не завжди головною метою може бути економічна доцільність;
4. Застерігає щодо негативного впливу на формування особистості дитини, та її емоційного, психічного стану через факт тримання ізоляції від матері.
5. Сприяє індивідуалізації кримінально-правового впливу, а також зміцненню авторитету державної та судової влади.

Так, завдяки застосуванню цього інституту досягаються не лише спеціальні самостійні цілі кримінальної відповідальності, а також регулюється загальні суспільні відносини, які складаються між матір'ю та дитиною, жінкою та державою, отже забезпечується правопорядок у державі та досягаються загально-правові цілі регулювання суспільних відносин.

3.4. Міжнародна практика реалізації пробаційних програм

Україна тримає орієнтир на європейській стандарти, адже з 2010 року існують європейські правила пробації, але Україна почала спочатку впроваджувати саме канадський досвід. Так, з 2010 року, відбувалось реформування системи кримінальної юстиції стосовно неповнолітніх, в рамках україно-канадського проєкту, були розроблені методики та програми роботи з неповнолітніми, що застосовуються в пробації, та була розроблена модель центру ювенальної пробації, в якій працюють виключно з неповнолітніми. Завдяки канадським партнерам, таких центрів, було створено 13.

Отже, ми хотіли би звернути увагу на те, що ця співпраця та реалізація цього проєкту передбачала не лише розробку методики навчання персоналу для роботи з неповнолітніми, а і архітектурні особливості приміщень, а саме вони повинні бути обладнані дотримуючись певних правил, це: Спеціальна кімната для відпочинку; Кімната для роботи психолога; Кімната для групової роботи, та і взагалі дизайн спрямований на створення відповідної атмосфери, та наявність і то, міні-кухні. Все це разом – одна система, що працює на результат. Але фактично ця модель створена Україною на базі канадського досвіду і адаптована під наше суспільство, простими словами це наша модель.

Стосовно європейських методик та інструментів, то вони звичайно починалися з вивчення європейського досвіду. Але за приклад ми можемо взяти інструмент ризиків вчинення повторного правопорушення, то в Європі існує практика, коли країни його не розробляють, то просто зазвичай купують у автора чи авторів цей інструмент та патентують на постійне використання. Стосовно України, то ми обрали інших шлях, а саме взяли європейський досвід та створили власний інструмент оцінки ризиків. Україна в цьому випадку взялась використовувати досвід Великої Британії, вивчали їх зразки, та їх експерти допомагали нам у рамках проєкту Європейського Союзу, що загалом відносився до правової системи в Україні.

З 2018 року з Україною почала працювати місія радників у сфері безпеки і права Норвегії, був започаткований проєкт NORLAU, його метою є створення повномасштабної системи пробації. Цей проєкт призначений консолідувати європейський досвід для того аби на всіх планках системи національної пробації було створено необхідні інструменти.

Також серйозні інструменти, що були створені Україною самостійно після вивчення досвіду багатьох країн, таких як: «Латвія, Литва, Грузія, Швеція», це пробаційні програми, які застосовуються судом до осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Загалом Україна їх проаналізувала та вирішила створити власний механізм.

Щодо навчальних програм для працівників органів пробації, то вони також були створені із залученням канадських та європейських експертів. Звичайно було складно зрозуміти до якої групи вони більш належать, юридичної чи психологічної. На прикладі інших країн, то працівника пробації за кваліфікацією називають «соціальним юристом». Загалом такий працівник змушений знати і основи юриспруденції, що дозволяє йому виконувати процедурні рішення та мати навички комунікації з засудженими, та брати участь у кримінальному процесі у виконанні покарань. Завдяки розробленим українським програмам у сфері пробації, ми маємо можливість навчання навичкам працівників пробації для здійснення мотиваційного інтерв'ювання, просоціального моделювання, що необхідні соціальному психологу, навчання деяким навичкам когнітивно-поведінкового втручання.

Так, українські працівники пробації мають можливість в отриманні як і юридичної, так і соціально-психологічної підготовки. Взагалі система роботи з суб'єктами не виключає можливості за необхідності залучати більш глибоких спеціалістів саме з психології, це професійні психологи та професійні соціальні працівники. Саме тому працівники органів пробації можна вважати «універсальними працівниками», адже вони повинні вміти багато чого.

Щодо збільшення випадків застосування альтернативних видів покарань в Україні, то це звичайно не залежить лише від пробації. Для початку система правосуддя не повинна мати на меті лише ізоляцію засуджених осіб ув'язнюючи їх, звичайно це написано у всіх міжнародних стандартах та підтримується на сьогодні у всіх деклараціях нашої системи правосуддя.

Як зазначав Міністр юстиції України Денис Малюська, з чим ми і погоджуємось, «Наразі система виконання покарань в Україні сфокусована на ізоляції людини, на фізичному унеможливленні вчинення нею повторного злочину протягом певного періоду. В той час, як основний фокус, що підтверджується міжнародним досвідом, має бути на ресоціалізації злочинця, на корегуванні його поведінки у суспільстві. Така незбалансованість системи і внутрішня нелогічність призводить до того, що в Україні і кількість рецидивів, і рівень злочинності загалом

залишаються високими. Наше завдання – змістити фокус системи виконання кримінальних покарань і забезпечити безпеку суспільства» [87].

Тому, для України важливим є значення, що містять нормативні документи Ради Європи, стосовно сфери виконання покарань, а також інших заходів кримінально-правового характеру, поводження з правопорушниками тощо. Також, важливим є окремі документи, як за приклад це Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або звільненими правопорушниками, що є обов’язковим до виконання для країн, які його ратифікували, стосовно інших актів, то вони мають лише рекомендаційний характер. Так, однією із найважливіших ролей у процесі впровадження пробації на рівень національному законодавству стали вже згадані Правила Ради Європи про пробацію. Завдяки саме цьому документи Україна розробляє свої методи пробації, адже він пропонує лише приблизну модель організації та функціонування служби пробації спираючись на досвід різних європейських країн. Дуже вдало висловився Д.В. Ягунов з цього приводу «Правила Ради Європи про пробацію зумовлюють суттєву зміну наукових поглядів щодо пробації, оскільки вони відображають європейський досвід пробаційної діяльності з урахуванням глобалізаційних впливів ХХІ століття» [88].

Ми хочемо звернути увагу не тільки на європейську практику, а і на іншу міжнародну, наприклад положення Токійських правил, які містять широкий вибір альтернативних санкцій, що дозволяють з урахуванням тяжкості вчиненого злочину індивідуалізувати покарання, та його наслідків для громадян і суспільства, а також особи правопорушника, перспективи його ресоціалізації та повернення до суспільства. Відповідно до пункту 8.2, належать такі санкції, а саме [89]:

- обмеження в цивільних правах;
- умовне звільнення від відповідальності;
- виконання суспільно корисних робіт;
- економічні санкції та грошові покарання;
- умовне звільнення з ув’язнення та судовий нагляд;
- умовне покарання чи покарання з відстрочкою;
- домашній арешт;

- направлення до виправної установи з обов'язковим щоденною присутністю;
- будь-який інший вид покарання, не пов'язаний з позбавленням волі;
- будь-яке поєднання перехованих вище заходів.

Отже, виходячи з цих санкцій основними принципами слугують необхідність та достатність покарання, і його гуманність.

Загалом Токійські правила формуються завдяки принципу широкої участі представників громадського суспільства в процесі виховного впливу на особу яка скоїла правопорушення, саме тому в ньому закладені великі можливості та вона є однією із найважливіших чинників зміцнення зв'язків між злочинцем, стосовно якого вжиті заходи, що не пов'язані з ув'язненням, їхніми сім'ями та звичайно суспільством [89].

Стосовно цього М.Р. Гета зазначав, «що слід зважати на важливість залучення суб'єктів громадянського суспільства до контролю за особами, які вчинили злочин. Серед цих суб'єктів можуть бути релігійні громади, правозахисні організації, соціальні служби, приватні особи. Цілком очевидно, що їхня діяльність, а також обсяг повноважень повинні визначатись у відповідних нормах права» [90].

Окремо В.М. Дрьомін, який досліджував питання участі громадськості у процесі застосування альтернативних позбавленню волі покарань, дійшов висновку стосовно посилення на міжнародному рівні превентивної та реінтеграційної ролі таких покарань [91]. Взагалі Токійські правила були покликані сприяти саме гуманізації кримінально-виконавчої політики, а також враховуючи необхідність дотримання прав людини та вимог соціальної справедливості, і самих потреб правопорушника в контексті його ресоціалізації [89].

Отже, розбудова та створення національної системи пробації в Україні повинно відбуватися на основі міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій державам-членам Ради Європи, що відображають останні тенденції розвитку поглядів на сутність та цілі покарання, поводження з правопорушниками, а також висвітлювати у сфері протидії злочинності багаторічний досвід. Також втілювати

окремі положення міжнародних нормативно-правових актів, що потребують додаткового обговорення у національну правову систему, та можуть бути предметом окремого наукового дослідження. Загалом доцільно розглядати в широкому значенні зміст інституту пробації та його функціональне наповнення, через те що в такому вигляді задекларована мета пробації буде мати найбільшу ефективність. Тому пробацію потрібно розглядати як систему індивідуалізованих і диференційованих наглядових, соціально-виховних, реінтеграційних, адаптаційних, профілактичних та інших заходів, спрямованих на виправлення та ресоціалізацію засуджених і запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпеченням уповноважених органів інформацією стосовно засудженого, примирення засуджених з потерпілими, а також надання допомоги потерпілим.

ВИСНОВКИ

В дипломній роботі були узагальнені відповідні концепції вітчизняного та іноземного законодавства та практики уповноважених органів України з питань пробації та інших країн та визначено теоретичні, правові й організаційні засади інституту пробації в системі кримінальної юстиції України. Здійснивши аналіз кримінально-виконавчого законодавства та інших нормативно правових актів, що регулюють діяльність органу пробації, ми дійшли таких висновків:

1. Щонайменше передумова соціально-правового спрямування, пов'язаних з необхідністю виправлення та ресоціалізації засуджених завдяки застосуванню диференційованих та індивідуальних методів впливу зниження рівня рецидиву злочинності, декриміналізації певних кримінальних діянь, гуманізації системи покарань тощо, запроваджені саме в інституті пробації в системі кримінальної юстиції. Також потрібно розуміти, що пробація є цілком ефективним механізмом подолання постзлочинних наслідків, але не є зовнішнім розв'язанням внутрішніх проблем злочинності.

2. Загалом термін «пробація», при здійсненні аналізу вітчизняних та іноземних наукових джерел, охоплює широке розмаїття концептуальних понять. Адже пробацію визначено як процес виправлення і ресоціалізації засудженого, така собі форма соціально-правового контролю, а також як вид кримінального покарання. Так, правильно стверджувати, що пробація є багатовимірним поняттям, адже зміст інституту пробації та його функціональне наповнення доцільно розглядати в найширшому контексті, оскільки саме в такому вигляді задекларована мета пробації яка матиме найвищу ефективність. Враховуючи це, у роботі було сформульовано визначення поняття «пробація», що по тлумачено як систему наглядових, соціально-виховних, адаптаційних, профілактичних та інших заходів, які спрямовані на виправлення та ресоціалізацію засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень, адже виконання певних видів кримінальних покарань, які не пов'язані з позбавленням волі, та забезпечення уповноважених органів інформацією стосовно особи засудженого, примирення

засуджених з потерпілими, а також надання допомоги потерпілим. Саме тому в роботі ми сформулювали тлумачення поняття «пробація» як альтернатива виду покарання.

3. Опрацьовані та проаналізовані міжнародні-правові акти, щодо питань пробації, дали нам можливість дійти висновку, що загалом вони є рекомендаційні. Але встановлено, що однією із найважливіших ролей у процесі впровадження пробації в кримінально виконавчу політику національного законодавства є Правила Ради Європи про пробацію, що пропонують орієнтовну модель організації та функціонального наповнення служби пробації на підставі вивченого досвіду європейських країн. Також зауважимо, що значною частиною напрацьованих світовою спільнотою єдиних стандартів правового регулювання виконання покарань і заходів кримінально-правового спрямування, закріплені у відповідних міжнародних актах, які знайшли широке визнання та підтримку в міжнародному співтоваристві. При цьому слід враховувати, що зміст діяльності органів пробації в кожній країні є специфічним, поєднуючи різну комбінацію цих функцій. Саме варіативність функцій загалом зумовлена історичним досвідом конкретної держави, його національними традиціями, та особливостями політики у сфері виконання кримінальних покарань. Загалом рівень розвитку правової системи ні як не впливає на обсяг виконуваних органом пробації функцій.

4. Здійснивши дослідження процесу впровадження пробації в систему кримінальної юстиції України, а також її подальший розвиток, дав нам можливість дійти висновку, що на законодавчому рівні закріплені засади пробації і діяльність органу пробації пройшов через тривалий процес науково-теоретичної дискусії, а також опрацьовано окремі пробаційні методики, здійсненні констатації необхідності запровадження інституту пробації, та відображення концепції на рівні нормативно-правових актів. Початковим, але таким важливим кроком на шляху розбудови національної системи пробації стало прийняття базового Закону України «Про пробацію» у 2015 році. Після відбувалися процеси розроблення підзаконних нормативно-правових актів, інституційної розбудови органу пробації, та підготовка

персоналу пробації, і по теперішній час цей процес все ще досі знаходиться в активній фазі.

5. Так, залежно від завдань пробації, Закон України визначає три види пробації: досудову, наглядову та пенітенціарну. Виходячи із змісту завдань пробації, крім функцій, які на сьогодні покладені на кримінально-виконавчу інспекцію, орган пробації має додаткові завдання, що пов'язані з:

- підготовкою досудових доповідей щодо обвинувачених;
- реалізацією пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- проведенням соціально-виховної роботи із засудженими;
- здійсненням заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення.

6. Щодо запровадження в Україні інституту ювенальної пробації, хочемо зазначити наступне – це дуже прогресивна ідея, яка здатна змінити на краще стан запобігання злочинів неповнолітніми, а також сприяти усуненню передумов його вчинення, які мають економічний, соціальний, інформаційний, правовий, моральний характер. Даний інститут здатний удосконалити суспільні відносини в державі, підвищити рівень життя, а також змінити ставлення людей до низки цінностей та поліпшити моральне і фізичне здоров'я нації.

7. За результатами порівняльно-правового аналізу організації пробації в Україні, а також окремих іноземних країн дали нам змогу сформулювати позиції стосовно можливості і доцільності розширення функцій пробації. Окремий вид пробації – постпенітенціарна пробація, яка визначена для здійснення наглядових та соціально-виховних заходів стосовно осіб, які умовно-достроково звільнені від відбування покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі, здійснення соціального патронажу стосовно осіб, що відбували покарання у виді позбавлення волі або позбавлення волі на певний строк, та звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом, правопорушників до яких покарання замінене більш м'яким, загалом мають позитивний досвід у таких європейських країнах, як: Німеччина, Швеція, Данія, Латвія, Норвегія, отже це

сприяло доцільності обґрунтуванню запровадження саме цього інституту пробації. Також, успішний досвід країн, як Литва, Латвія та Чехія, засвідчив про доцільність здійснення органами пробації роботи з потерпілими в межах реалізації заходів відновного правосуддя як окремого елементу системи пробації. Саме завдяки такій роботі можливо говорити про підвищення ефективності заходів пробації та процесу виконання пробаційних програм, а тим паче значно розширити можливості потерпілих у відшкодуванні завданої кримінальним правопорушенням шкоди. Принагідно хочемо звернути увагу, що виконання цих завдань потребує додаткового вивчення міжнародного досвіду, а також вирішення комплексу питань, що пов'язані з удосконаленням законодавчих норм, а також при створенні належного матеріально-технічного, методичного та кадрового потенціалу пробації.

8. Загалом стосовно національної системи пробації, здійснивши системно-структурний аналізу ми розуміємо, що її розроблено відповідно до основних міжнародних стандартів у сфері пробації, зокрема Правил Ради Європи про пробацію. Також ми наводимо низку аргументів щодо підтримки цієї позиції, щодо впровадження пробації в Україні, а це дає змогу кардинально змінити вектор роботи з правопорушниками, підходи до виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

9. Було здійснено аналіз соціально-правових проблем материнства та дитинства в умовах, коли відбувається активне впровадження реформ судової та правоохоронної системи, зокрема кримінальної системи. Тому, Україні яка обрала шлях до євроінтеграції потрібно вирішити багато правових питань, в тому числі питання можливості та особливостей звільнення від відбування покарання вагітних жінок. Для початку потрібно законодавцю визначитися, що насамперед матиме більший пріоритет у розбудові самостійної, демократичної, соціальної, незалежної та правової держави: це захист материнства та сімейних цінностей, у контексті забезпечення права дитини на виховання у сім'ї чи все ж таки формальне дотримання вимог гендерної рівності.

Тож таким, чином ми можемо констатувати, що роль служби пробації на сьогодні є неоціненною для системи виконання покарань. Адже заявивши про себе в

Україні, такий «орган виправлення» виконує ряд надзвичайно важливих наглядових, контролюючих та пенітенціарних функцій. Тому перебуваючи на стадії розбудови, служби пробації як правонаступник кримінально-виконавчої інспекції, все ж таки має значно ширші завдання та повноваження у сфері кримінально-виконавчих відносин. Але існують труднощі кадрового, фінансового та матеріально-технічного забезпечення не стануть на заваді роботі «пробації» в Україні, але механізм уже запущено, і передусім, прагнення, як і керівної ланки влади, так і громадянського суспільства, дозволяє нам з упевненістю сказати про ефективне впровадження та значущу роль Служби пробації в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 року № 1129-IV – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
5. Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція від 02.10.2013 / [Електронний ресурс] Верховна Рада України. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
6. Європейські пенітенціарні правила (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць) : від 11 січня 2006 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text. – Дата звернення 15.11.2020.
7. Про Міжнародні договори України: Закон України за станом на 2 січня 2020 р. офіц. вид. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Київ : Парламент. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>. — Дата звернення: 29.11.2020.
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України за станом на 2 грудня 2020 р. офіц. вид. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Київ : Парламент. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> — Дата звернення: 29.11.2020.
9. Про пробацію : закон України : за станом на 1 січня 2020 р. офіц. вид. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Київ : Парламент. вид-во, 2015.

— Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/160-19>. — Дата звернення: 29.11.2020.

10. Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 офіц. вид. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Київ : Парламент. вид-во, 2015. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text> — Дата звернення: 29.11.2020.

11. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : Указ Президента України від 25.08.2015 офіц. вид. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Київ : Парламент. вид-во, 2015. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text> — Дата звернення: 29.11.2020.

12. Стратегічний плану діяльності Міністерства юстиції України до 2020 року. [Електронний ресурс] / Міністерство юстиції України. – Режим доступу : <https://minjust.gov.ua/>.

13. Про утворення державної установи «Центр пробації» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Київ : Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2017-%D1%80#Text>

14. Рекомендація СМ/Рес (2010)1 Комітету Міністрів державам – членам про Правила Ради Європи про пробацію (*Прийнята Комітетом Міністрів 20 січня 2010 року*) [Електронний ресурс] / Режим доступу : https://www.probation.gov.ua/?page_id=207.

15. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 08.11.2012 офіц. вид. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Київ : Парламент. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631/2012#Text>— Дата звернення: 29.11.2020.

16. Про Положення про порядок здійснення помилування : Указ Президента України від 22.08.2019 офіц. вид. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. —

Київ : Парламент. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2015#Text>— Дата звернення: 29.11.2020.

17. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Київ : Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2017-%D0%BF#Text>

18. Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Київ : Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2004-%D0%BF#Text>

19. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Київ : Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80#Text>

20. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Київ : Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2016-%D0%BF#Text>

21. Про виконавче провадження : Закон України від 25.09.2020 року № 1404-VII– Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.

22. Ткачова О.В. Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт / О.В. Ткачова. – Харків: Право, 2010. – 192 с. (с.115).

23. Клепицкий И. Преступление, административное правонарушение и наказание в России в свете Европейской конвенции о правах человека / И. Клепицкий // Государство и право. – 2000. – № 3. – С. 65–74. (с.74).

24. Шинкарьов Ю.В. Застосування зарубіжного досвіду для удосконалення правової регламентації кримінального покарання у вигляді арешту в Україні / Ю.В. Шинкарьов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ – 2008. - № 40. – С. 111-119.

25. Наказ Міністерства юстиції України від 27.02.2017 № 680/7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0274-20#Text>.
26. Шинкарьов Ю.В. Застосування зарубіжного досвіду для удосконалення правової регламентації кримінального покарання у вигляді арешту в Україні / Ю.В. Шинкарьов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ – 2008. - № 40. – С. 111-119. (с. 116, 117).
27. Авраменко А.М. Кримінально-виконавча характеристика у виді арешту: автореф. дис. канд.юрид.наук спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / А.М. Авраменко; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Дніпропетровськ, 2011. – 18. (с.10).
28. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. — Режим доступу:[http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004).
29. Стручков Н. А. Курс исправительно-трудового права. Проблемыобщейчасти. М. : Юрид. лит., 1985. 240 с. (с. 116).
30. Степанюк А. Ф. Сущность исполнения наказания : монография. Харьков : Фолио, 1999. 256 с., с. 63. Жук Л. А., Неживець О. М. Теоретичні засади соціальної та трудової ресоціалізації засуджених та осіб звільнених з місць позбавлення волі. Наукові праці Національного авіаційного університету. 2009. № 3 (12). С. 59–64. (с. 29).
31. Жук О. М. Ресоціалізація та реабілітація як юридичні категорії кримінально-виконавчого права. Держава і право. 2014. Вип. 65. С. 258– 264. (с. 263).
32. Осауленко О. І. Диференціація та індивідуалізація виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2002. № 7. С. 59–64. (с. 60–61).
33. Жук Л. А., Неживець О. М. Теоретичні засади соціальної та трудової ресоціалізації засуджених та осіб звільнених з місць позбавлення волі. Наукові праці Національного авіаційного університету. 2009. № 3 (12). С. 59–64, с. 142–143. Мартинюк Т. А., Чернета С. Ю. Характеристика етапів ресоціалізації в сучасних соціокультурних умовах. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2016. Вип. 133. С. 142–145. (с. 60–61).

34. Ягунов Д. В. Сучасна пенологія: альтернативний курс. Одеса : Фенікс, 2010. 176 с. (с. 144).
35. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження) : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2002. 34 с. (с. 17).
36. Богатирьова О. І. Пробація в Україні: гуманізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2014. 512 с. (с.26-27).
37. Umbreit M. The Handbook of Victim Offender Mediation: An Essential Guide to Practice and Research. San Francisco: Jossey-Bass, 2000. 438 p. (с. 46).
38. Тиггес Л. Пробація в Європе : доклад Генерального секретаря СЕР: конференція «Пробація в Європе» (Екатеринбург, 02 дек. 2011 г.). Екатеринбург, 2012. 35 с.
39. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища шк., 2000. 380 с (с.149).
40. Nutmacher W. Key competencies for Europe: [report of the symposium]. Secondary education for Europe (Berne, 27–30 March 1996). Strasburg, 1997. P. 124–128.; White R. Motivation reconsidered: The concept of competence. Psychological review. 1959. № 66. P. 297– 333; Coleman D. Social intelligence. The New Science of Social Relationships Ventam Books. 2006. 253 p.
41. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: моногр. / В. І. Луговий та ін.; за заг. ред. В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. Київ: Педаг. думка, 2011. 260 с.
42. Олег Янчук : Стан та перспективи впровадження системи пробації в Україні Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/oleg-yanchuk-stan-ta-perspektivi-vprovadjennya-sistemi-probatsii-v-ukraini>.
43. Міжнародне партнерство в дії: подальші кроки у напрямі запровадження електронного моніторингу як альтернативи утриманню засуджених в Україні, електронне посилання: <https://www.probation.gov.ua/?p=3979>

44. Про затвердження Інструкції про роботу відділів (груп, секторів, старших інспекторів) контролю за виконанням судових рішень установ виконання покарань та слідчих ізоляторів: наказ Міністерства юстиції України від 08.06.2012 р. № 847/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0957-12> (дата звернення: 23.11.2020); Пробація та служби пробації в країнах – кандидатах у члени ЄС / за ред. Антона ван Кальмтоута, Дженні Робертс, Сандри Віндінг. Київ: Атіка, 2005. 448 с.
45. Обзор законодательства скандинавских и балтийских стран по службе пробации (уголовному надзору). Серия «Права человека». Санкт-Петербург: Санкт-Петербургская общественная правозащитная организация "Гражданский контроль", 2005. 243 с.
46. Медведєв В.С. Кримінальна психологія: підручник / В.С. Медведєв. - К.: Атіка, 2004.–368 с.
47. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н.Ю.Максимова. - К.: Либідь, 2011. - 520 с.
48. Головатий М.Ф., Лукашевич М.П., Дмитренко Г.А. (авт. кол.). Управлінські аспекти соціальної роботи: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2004. – 368 с.
49. Про затвердження Кодексу професійної етики персоналу ДКВС України : Наказ Міністерства юстиції України від 14.04.2017 № 1272/5
50. Стандарти пробації, закріплені у Рекомендації № СМ/(2010)1 Комітету міністрів Ради Європи про Правила Ради Європи про пробацію.
51. Основи пенітенціарної психології: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Н.П.
52. Крейдун и др.; Харківський національний ун-т. - Харків: б.в., 2007. - 140 с.
53. Основи професійної діяльності персоналу органу пробації: Навчальний посібник для персоналу органу пробації / авт. кол.; за ред. Джеймса Седхема, Майкла Октігана. – К., 2017. – 212 с.
54. Бараш Є.Ю. Адміністративно-правові засади управління державною кримінально-виконавчою службою України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. — 474 с.

55. Галай А.О. Концепція пенітенціарної діяльності в Україні: правовий аспект. Захист соціальних прав людини і громадянина в Україні: проблеми юридичного забезпечення: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 30 січ. 2003 р.). Київ: МП «Леся», 2003. — С. 148–155.
56. Львовчкін В.А. Концептуальні питання реформування кримінально-виконавчої системи України. Проблеми пенітенціарної теорії та практики. Бюл. Київ. ін.-ту внутр. справ. — 2002. — № 7. — С. 3–13.
57. Пузирний В.Ф. Концептуальні засади адміністративної діяльності органів та установ Державної пенітенціарної служби України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2015. — 452 с.
58. Пташинський О.Б. Правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2002. — 185 с.
59. Радов Г.О. Формування духовності засуджених у контексті пенітенціарного процесу. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1998. № 3. С. 41–49.
60. Романенко О.В. Пенітенціарна функція демократичної правової держави та роль громадянського суспільства в механізмі її реалізації: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутрішніх справ України, Київ, 2004. — 208 с.
61. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини: прийн. 04.11.1950 р. Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій / Українсько-американське бюро захисту прав людини. Амстердам-Київ, 1996. — 341 с.
62. Сіліч Є.Г. Правовідносини, що виникають в пенітенціарній діяльності. Теоретичний аспект. Молодий вчений. Юридичні науки. — 2016. — № 5 (32). — С. 435–438. (с. 437)
63. Оганесян С.М. Пенитенциарная система государства: историко-теоретический и правовой анализ: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. / СПб.: РГБ, 2006. (Из фондов РГБ). — 557 с.. (с. 33).
64. Радов Г.О. Формування духовності засуджених у контексті пенітенціарного процесу. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1998. № 3. С. 41–49. (с. 48).

65. Ягунов Д. В. Служба пробації: концепція, засади діяльності, організаційна структура. Відновне правосуддя в Україні. 2007. № 1. С. 60– 64 (с. 61).
66. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Верховною Радою України 16 вересня 2014 року.
67. Лихова С. Я. Глобалізація та кримінальне законодавство (позитивні результати та негативні наслідки) // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні. : матеріали наук. конф. (15 травня 2009). – Х. : Право, 2009. – С. 46.
68. Абатуров А. И., Коровин А. А. Служба пробации: зарубежный опыт / под общ. ред. Н. Б. Хуторской. Киров, 2012. 227 с. (с. 78-81).
69. Шатанкова Е. Н. Условное осуждение и пробация за рубежом: сравнительно-правовой анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2008. 247 с. (с. 201).
70. с. 35. Коровин А. А. Правовое регулирование и организация деятельности уголовно-исполнительных инспекций с учетом европейских стандартов и зарубежного опыта исполнения наказаний : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2012. 277 с.; Прийняття Закону України «Про пробацію» як перший результат на шляху до впровадження європейської моделі роботи з правопорушниками. Державна кримінально-виконавча служба України.
71. Коровин А. А. Правовое регулирование и организация деятельности уголовно-исполнительных инспекций с учетом европейских стандартов и зарубежного опыта исполнения наказаний : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2012. 277 с(с.37-380).
72. Збірник документів Ради Європи з запобігання перенаселеності в'язниць : зб. док. Ради Європи. Страсбург : Рада Європи, 2015. 170 с (с. 131–153).
73. Збірник документів Ради Європи з запобігання перенаселеності в'язниць : зб. док. Ради Європи. Страсбург : Рада Європи, 2015. 170 с (с. 5-26).
74. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении мер, не связанных с тюремным заключением (Токийские правила),

приняты 14.12.1990 Резолюцией 14/110 Генеральной Ассамблеи ООН. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907.

75. Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації: Наказ Міністерства юстиції України від 18.08.2017 № 2649/5 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1030-17#Text>.

76. Про Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : Указ Президента України від 24.05.2011 № 597/2011 {Електронний ресурс} – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011#Text>.

77. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 № 1039-р {Електронний ресурс} – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2011-%D1%80#Text>.

78. Аналіз статистичних даних щодо пробації в Україні / Міністерство юстиції України. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=3243#1553520003378-125089cb-984b.

79. Лихова С.Я. Кримінальна відповідальність наповнолітніх за КК України/ С.Я. Лихова, А.О Кочнева //VI Всеукраїнські наукові читання з кримінальної юстиції пам'яті професора В.П. Колмакова: матер. Всеукр. наук. конф. молодих вчених, аспір. та студ. (м. Одеса, 18 квітня 2015 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. В.В. Тіщенко; Націон. ун-т. «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2015. – С. 167-169.

80. Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації : Наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 № 1797/5.

81. Шакун В.І. Громадянське суспільство: моральність і злочинність / В.І. Шакун // Юридичний вісник України. – 2002. – 23 березня. – С. 8–10. (с.8).

82. Женские исправительные учреждения: время реформ. – М., 2001. – 236 с. (с. 115).

83. Меркулова В.О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / В.О. Меркулова. – К., 2003. –366 с (с. 222.).

84. Гаджирамазанова П.К. Отсрочка отбывания наказания беременным женщинам и женщинам, имеющим малолетних детей: уголовно-правовые, уголовно-исполнительные и криминологические проблемы: дис. на соискание уч. ступени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / П.К. Гаджирамазанова. – Махачкала, 2002. – 163 с (с. 39).
85. Меркулова В.О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / В.О. Меркулова. – К., 2003. –366 с. (с. 234).
86. Процес впровадження пробації в Україні.
URL: <https://www.prostir.ua/?news=protses-vprovadzhennya-probatsiji-v-ukrajini>.
87. Денис Малюська: Застосування пробаційного нагляду в якості альтернативного виду покарання дозволить більш ефективно забезпечити безпеку суспільства. [Електронний ресурс] оф. сайт Міністерства юстиції України – Режим доступу : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-zastosuvannya-probatsiynogo-naglyadu-v-yakosti-alternativnogo-vidu-pokarannya-dozvolit-bilsh-efektivno-zabezpechiti-bezpeku-suspilstva?fbclid=IwAR2hN1iIqgf31LzhrQE1uNvzHsCeIQ6KbAgSdXHDnTWbPDKh6AhLrWUvKFo>.
88. Ягунов Д. В. Принципи пробації: європейські стандарти та проблеми їх реалізації в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2012. Вип. 9. Т. 4. С. 172–176. (с. 172).
89. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении мер, не связанных с тюремным заключением (Токийские правила), приняты 14.12.1990 Резолюцией 14/110 Генеральной Ассамблеи ООН. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907.
90. Гета М. Р. Пробация и ее перспективы в уголовном праве Республики Казахстан : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. УстьКаменогорск, 2000. 221 с (с. 12).
91. Дрьомін В. М. Еволюція покарань в контексті превентивних можливостей: від позбавлення волі до пробації. Актуальні проблеми держави і права. 2007. № 32. С. 259–265. (с. 261).

92. О пробации : Закон Литовской Республики от 22 дек. 2011 г. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/ru/legalAct/TAR.58398896D322>.
93. АвтуховК.А., ГельА.П., ЯковецьІ.С. Кримінально-виконавче право України / Академічний курс / Київ. Юрінком Інтер. 2020 р.
94. Стеценко І. М. Методика підготовки майбутніх працівників органу пробації до виконання професійних функцій. Підготовка фахівців соціономічних професій в умовах сучасного соціокультурного простору: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, магістрантів та аспірантів. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2016. Вип. 4. С. 445–448.
95. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія. Харків: Право, 2013. 392 с.